

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 8 grudnia 2025 r.

Poz. 3110

UCHWAŁA NR XX/134/2025 RADY MIEJSKIEJ GORZOWA ŚLĄSKIEGO

z dnia 26 listopada 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami gminy Gorzów Śląski na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2025r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3,4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024, poz. 1292) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków **Rada Miejska Gorzowa Śląskiego, uchwala co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzów Śląski na lata 2025 – 2028” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gorzowa Śląskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady

Marcin Schirch

Załącznik do uchwały Nr XX/134/2025
Rady Miejskiej Gorzowa Śląskiego
z dnia 26 listopada 2025 r.

**PROGRAM
OPIEKI
NAD
ZABYTKAMI
G M I N Y
G O R Z Ó W Ś Ł Ą S K I
N A L A T A
2025 - 2028**

Autor:

mgr Halina Łabęcka
Bytom, ul. Nickla 27/9

Opracowanie
l u t y 2025 r.

Uzupełnienie
wrzesień 2025

PRAWA AUTORSKIE ZASTRZEŻONE

SPIS TREŚCI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Wprowadzenie	s. 3
2. Podstawy prawne opracowania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami	s. 3
3. Charakterystyka uwarunkowań prawnych ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 6
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad Zabytkami	s. 6
4.2. Międzynarodowe dokumenty programowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	s. 7
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 8
5.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego	s. 8
5.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego	s. 10
5.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	s. 12
5.4. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	s. 14
5.4.1. Zarys historii gminy	s. 14
5.4.2. Krajobraz kulturowy	s. 16
5.4.3. Zabytki nieruchome	s. 17
5.4.4. Zabytki ruchome	s. 17
5.4.5. Zabytki techniki	s. 17
5.4.6. Zabytki archeologiczne	s. 17
5.4.7. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej	s. 17
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	s. 18
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	s. 19
5.6.1. Obiekty do wykreślenia z gminnej ewidencji zabytków	s. 22
5.6.2. Rozszerzenie spisu adresowego	s. 23
5.6.3. Zabytki archeologiczne	s. 23
5.6.4. Zabytki ruchome	s. 34
5.6.5. Zabytki techniki	s. 35
5.6.6. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej	s. 35
5.6.7. Strefy ochrony konserwatorskiej	s. 36
5.7. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	s. 41
6. Analiza szans i zagrożeń dziedzictwa kulturowego	s. 41
6.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	s. 42
6.1. Uwarunkowania przyrodnicze	s. 42
6.2. Uwarunkowania historyczne	s. 42
7. Założenia programowe – misja, cele, priorytety i kierunki działań	s. 44
7.1. Kierunki działań proponowane w ramach realizacji przyjętych priorytetów	s. 44
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 45
7.3. Zadania wynikające z programu opieki nad zabytkami	s. 47
8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	s. 47
9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	s. 48
10. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	s. 52

1. Wprowadzenie

Aktualny **Program opieki nad zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025 - 2028** jest już piątym z kolei. Zrealizowanie wielu zadań zaplanowanych w poprzednich edycjach, zmiany w systemie oraz konieczność opracowania nowej strategii dla Opolszczyzny spowodowały konieczność opracowania nowego dokumentu opartego na szczegółowej analizie danych dotyczących zasobów kulturowych i przyrodniczych województwa opolskiego.

Zawarta w **Programie** diagnoza weryfikuje zasób kulturowy i porównuje stan ochrony zabytków w poszczególnych powiatach i gminach. Równocześnie zwraca uwagę stałe poszerzanie pojęcia dziedzictwa kulturowego, obejmującego całość przestrzeni, rozumianej jako krajobraz kulturowy integrujący działania człowieka i przyrody i zwracającego coraz większą uwagę na kultywowanie odziedziczonej tradycji jako źródła regionalnej tożsamości. Ochrona dziedzictwa niematerialnego jest obecnie aktywnie wdrażana zarówno w całym kraju jak i na Opolszczyźnie.

Obecny **Program** koncentruje się na dążeniu do zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego we współpracy z różnymi podmiotami odpowiedzialnymi za ich wdrażanie, które umożliwiają efektywne i racjonalne korzystanie z zasobów różnym grupom odbiorców. Aby było to możliwe mieszkańcy muszą być świadomi wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego stąd konieczność edukacji i popularyzacji bogactwa regionalnych zasobów kulturowych ich poszanowania i zachowania dla przyszłych pokoleń.

2. Podstawy prawne opracowania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025-2028 opracowano na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.), oraz ustawy z dnia 3 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 566 z późn. zm.) a także rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie zasady prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz (Dz. U. z 2011r. Nr 113 poz. 661).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 87 ust. 2 określa zakres i tryb przyjmowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami oraz monitorowania ich realizacji. Obowiązek sporządzania ich spoczywa na samorządach wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ten jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Art. 87 ustawy określa też zasadnicze cele opieki nad zabytkami:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków, warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ustawa ta w art. 4 nakłada na organy administracji publicznej **obowiązek**:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania,
- zapobiegania zagrożeniom powodującym uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ponadto ustawa w art. 19 określa status rejestru zabytków oraz ewidencję zabytków w planowaniu przestrzennym i ustalaniu lokalizacji inwestycji. Gminne ewidencje zabytków oraz programy opieki nad zabytkami stały się instrumentem prawnej ochrony obiektów i obszarów zabytkowych. Natomiast w art. 77 ustawa reguluje zasady i tryb udzielania dotacji na remonty obiektów zabytkowych.

Natomiast ustawa z dnia 3 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa w art. 11 ust. 2 pkt 7 stanowi, iż samorząd województwa prowadzi politykę województwa, na którą składa się m.in. wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie. Natomiast art. 11 ust. 1 pkt 1 i 4-5, określa zobowiązania samorządu województwa, polegające na konieczności opracowania strategii rozwoju województwa, uwzględniającej m. in.:

- pielęgnowanie polskości oraz kształtowanie świadomości obywatelskiej i kulturowej a także tożsamości lokalnej,
- zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego dla przyszłych pokoleń,
- kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

3. Charakterystyka uwarunkowań prawnych ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Fundamentem ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (art. 5, art. 6 ust. 1, art. 73 i art. 86), w myśl której „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” (art. 5) oraz „stwarza warunki do upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” (art. 6 ust. 1).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. wyróżnia pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony należą wszelkie czynności władcze podejmowane przez administrację publiczną, natomiast opieka nad zabytkami to zadania spoczywające na właścicielach i użytkownikach obiektów, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym. Dlatego samorząd województwa, zgodnie z art. 5 ustawy jest zobowiązany do opieki nad zabytkami, do których posiada tytuł prawny. Ta opieka polega na zapewnieniu warunków do:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku i jego znaczeniu.

Ustawa precyzuje **pojęcie zabytku** jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze

względem na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Rozdział pierwszy ustawy, zawierający przepisy ogólne, przedstawia działania administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków, do których należy:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych finansowych w celu trwałego zachowania zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania,
- zapobieganie zagrożeniom, które mogłyby spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków lub uwzględnianie zadań ochronnych przy planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i kształtowaniu środowiska.

Kolejne rozdziały, istotne dla działań samorządów poświęcone są takim kwestiom jak:

- formy i sposób ochrony zabytków,
- zagospodarowanie zabytków,
- prowadzenie badań, prac i robót oraz innych działań przy zabytkach,
- nadzór konserwatorski,
- zasady finansowania opieki nad zabytkami,
- krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- organizacja organów ochrony zabytków,
- społeczni opiekunowie zabytków.

Istotną zmianą, wprowadzoną do powyższej ustawy w 2017 r., jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych, przez jednostki samorządu terytorialnego, zabytków nie tylko wpisanych do rejestru lecz także ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków. NFOZ jest państwowym funduszem celowym przeznaczonym na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków m.in. w wyniku powodzi lub pożarów.

Ustawę z 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze - **Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** - dotyczące poszczególnych zagadnień, do najważniejszych z nich należą:

- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56),
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru lub na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 81),
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r., poz. 2425 z późn. zm.),
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r., Nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. 2004 r., Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.).

Należy podkreślić, że dla realizacji ochrony zabytków zasadnicze znaczenie ma całokształt przepisów dotyczących poszczególnych składników przestrzeni oraz poszczególnych rodzajów działań, m. in. ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu przestrzennym, prawa budowlanego, prawa o ochronie przyrody, przepisów o gospodarce nieruchomościami. Każda z tych ustaw normuje wg swojej właściwości zasady postępowania

w przypadku obiektów i stref zabytkowych.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. D. U. z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.) określone są zadania z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. W planowaniu przestrzennym konieczne są działania na rzecz ładu przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury, walorów architektonicznych i krajobrazowych oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na organy samorządu województwa obowiązek sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz audytu krajobrazowego (nie rzadziej niż raz na 20 lat). Przy sporządzaniu tego planu zagospodarowania przestrzennego województwa określa się przede wszystkim system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa oraz rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym.

Obowiązek wykonywania audytów krajobrazowych wprowadzono **ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (Dz. U. z 2015 r., poz. 774 z późn. zm.). Założeniem ustawy było wdrożenie rozwiązań, które zapewnią właściwy poziom ochrony szczególnie cennych krajobrazowo obszarów i walorów krajobrazowych, wartości przyrodniczych, kulturowych, widokowych obszaru, związanych z nimi elementów przyrodniczych czy powiązanych z działalnością człowieka. Audyt krajobrazowy określa krajobrazy występujące na obszarze danego województwa oraz lokalizację krajobrazów priorytetowych, wskazuje też zagrożenia dla możliwości zachowania wartości krajobrazów oraz wartości krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów. Wskazuje też rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów oraz lokalne formy architektoniczne zabudowy w obrębie krajobrazów.

Odniesienia do obiektów objętych ochroną konserwatorską znajdują się również w następujących ustawach:

- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r., poz. 54 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r., poz. 725 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r., poz. 1748 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1145 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024 r., poz. 278),
- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2024 r., poz. 82),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r., poz. 1491).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4.1.1. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS 2030)

Uchwała nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030” (M.P. z 2020 r., poz. 1060).

Cel główny **Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030** stanowi wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Jest on m. in. powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz

Odpowiedzialnego Rozwoju. Cel główny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 doprecyzowują 3 cele szczegółowe:

1. Cel szczegółowy: zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
2. Cel szczegółowy: wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,
3. Cel szczegółowy: zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W ramach drugiego celu, wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, szczególnie istotny jest priorytet 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury podkreślający, że jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest dalsze inwestowanie w zachowanie zabytkowych obiektów oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków.

4.1.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026, Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. (M.P. z 2023 r., poz. 1470).

Przepisy zawarte w art. 84, w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, nakładają na ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, obowiązek przygotowania, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, projektu krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na 4 lata. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami** jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, określa się cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz warunki i sposób finansowania planowanych działań i harmonogram ich realizacji.

Główny cel Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, to zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce, który będzie realizowany w ramach trzech celów szczegółowych.

1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości,
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków,
3. Rola zabytków zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Najważniejsze cele Programu to:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości m. in. przez:

- model i system wartościowania zabytków,
- plany zarządzania dla pomników historii,
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych,
- system bezpieczeństwa zabytków,
- projektowania konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości postępowań administracyjnych m. in. przez:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków,
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków m. in. przez:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP),
- digitalizację i udostępnienie zasobu archiwalnego,
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego m. in. przez:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach,
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego,

- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych m. in. przez:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami,
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich,
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych,
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

4.2. Międzynarodowe dokumenty programowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Oprócz ustaw krajowych Program powinien być spójny z regulacjami w zakresie ochrony dziedzictwa na poziomie międzynarodowym. Wśród istotnych dokumentów programowych należy wyróżnić następujące konwencje i zalecenia:

- Konwencja o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, Haga 1954 wraz z I i II (1954 i 1999) Protokołom,
- Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych tzw. Karta Wenecka przyjęta przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków, Wenecja 1964,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972,
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy, Grenada 1985,
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS, Toledo-Waszyngton 1987,
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000,
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003,
- Konwencja w sprawie ochrony i promocji różnorodności form wyrazu kulturowego, do 2030 r. Paryż 2005,
- Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęte na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa narodowego

5.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 r.

Uchwała nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego 2030.

Wizja rozwoju województwa przedstawiona w Strategii:

Opolskie w 2030 r. to region cenionej jakości życia wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności: dynamiki i równowagi, nowoczesności i tradycji oraz otwartości i integracji.

Cele strategiczne zostały określone w trzech obszarach, które były też podstawą identyfikacji wyzwań: społeczeństwo, środowisko, gospodarka. Zapisy celów strategicznych i ich opis wskazują stan docelowy jakim będzie się charakteryzowało woj. opolskie w 2030 r.

Cel strategiczny I: Człowiek i relacje – mieszkańcy gotowi na wyzwania i tworzący otwartą wspólnotę

Wyjątkowe miejsce w regionalnej polityce rozwoju zajmuje pielęgnowanie wielokulturowego dziedzictwa oraz budowanie klimatu dla integracji międzykulturowej i międzynarodowej, tolerancji i otwartości wobec różnych postaw, poglądów, osób, w tym

przybyszy z zagranicy a także włączanie cudzoziemców i reemigrantów w życie społeczno-gospodarcze regionu. Komfort życia w Opolskim zwiększa się za sprawą zintegrowanych działań rewitalizacyjnych na rzecz lokalnych społeczności przywracających do życia obszary kryzysowe. Samorządy gminne, przy wsparciu władz regionalnych, realizują kompleksowe programy rewitalizacji obejmujące interwencje na obszarach koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej.

Cel strategiczny II: Środowisko i rozwój – środowisko odporne na zmiany klimatyczne i sprzyjające rozwojowi

Zrównoważony rozwój regionu oznacza zaspokajanie potrzeb jego mieszkańców w sposób, który nie będzie jednocześnie ograniczał możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Gospodarka regionu, jego społeczeństwo i środowisko rozwijają się równolegle i harmonijnie. Taki rozwój wyraża się w szczególnej trosce o zachowanie bioróżnorodności przez np. ochronę zagrożonych siedlisk i gatunków oraz obszarów szczególnie cennych przyrodniczo i krajobrazowo oraz ekologicznych powiązań przestrzennych między nimi. Nie można jednocześnie zapominać o dziedzictwie kulturowym, który bez należytej ochrony nie przetrwa, a z odpowiednim wsparciem staje się kołem napędowym regionalnej kultury, edukacji i turystyki. Wiele zależy od skuteczności wdrażania audytu krajobrazowego, który zabezpiecza obszary szczególnie cenne dla społeczności regionu.

Cel strategiczny III: Silna gospodarka – gospodarka inteligentna wzmacniająca konkurencyjność regionu

Szeroko rozumiana promocja (m. in. gospodarcza, turystyczna, kulturalna) wykorzystująca nowoczesne instrumenty marketingowe sprzyja budowaniu marki regionu, w którym realizowana jest koncepcja *slow life* umiejętnie godząca sfery aktywności gospodarczej, zawodowej i wygodnego, dostatniego życia. Skuteczność działań marketingowych zależy od sprawności i przygotowania instytucji i organizacji odpowiedzialnych za promocję, które objęte są wsparciem organizacyjnym. Kluczowe jest także kształtowanie tożsamości regionalnej już na wczesnych etapach edukacji.

Powyższe cele strategiczne uszczegóławiają cele operacyjne. Kierunki działań wskazane w poszczególnych celach określone są za pomocą katalogów interwencji zidentyfikowanych w procesie opracowania Strategii Opolskie 2030. Katalogi te mają charakter otwarty, co ułatwia elastyczne podejście do konkretyzacji wsparcia na etapie wdrażania dokumentu. Wszystkie cele operacyjne prowadzą do realizacji celów strategicznych i przez to wizji rozwoju regionu. Jedne w sposób bezpośredni wpływają na dany cel strategiczny inne pośrednio. Cele wzajemnie na siebie oddziałują, stąd są rozpatrywane kompleksowo.

W ramach celów operacyjnych istotne jest wskazanie następujących celów związanych z obszarem dziedzictwa kulturowego:

Ceniona marka regionu

W ramach tego celu przewidziane są:

- dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (zintegrowane zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, popularyzacja wiedzy o regionie o mieszkańcach pochodzących z różnych kręgów kulturowych, propagowanie i kultywowanie tradycji wyróżniających region oraz etosu pracy i solidności, upamiętnianie ważnych wydarzeń z historii regionu, promocja i rozwój dziedzictwa kulinarnego regionu, działania na rzecz zachowania i przystosowania

- zabytków do nowych funkcji użytkowych, w szczególności służących kulturze, turystyce, edukacji, wsparcie dla ustanawiania parków kulturowych),
- budowa wizerunku Zielonego Opolskiego (promowanie zielonych walorów i produktów regionu, wysokiej jakości życia w połączeniu z rosnącą świadomością ekologiczną mieszkańców Opolskiego, jako *slow regionu*, koncepcji inteligentnych wsi tzw. *smart villages*),
 - rozwój silnych produktów turystycznych (wsparcie działań służących tworzeniu nowych oraz wzmacnianiu już istniejących produktów turystycznych, wspieranie działań integrujących produkty turystyczne adresowane do konkretnych grup docelowych),
 - nowoczesny marketing regionu (międzyinstytucjonalna współpraca na rzecz skutecznej promocji regionu, wzmacnianie zdolności instytucji i organizacji do wykorzystywania nowoczesnych narzędzi komunikacji, wspieranie działań zwiększających dostęp do informacji o regionie, wydarzeniach i jego walorach, promocja i rozwój innowacyjnych platform usługowych).

Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe

W ramach tego celu przewidziane są następujące kierunki działań:

- ochrona bioróżnorodności (ochrona zagrożonych siedlisk i gatunków, odtwarzanie siedlisk zdegradowanych, w szczególności wodno-błotnych, wprowadzanie wzmacnianie zielonej infrastruktury, w szczególności o wysokiej wartości przyrodniczej na terenach rolniczych i zurbanizowanych oraz przyrodnicze kształtowanie przestrzeni publicznych, rozwój centrów ochrony różnorodności biologicznej, edukacyjnych i ekoturystycznych, propagowanie wartości usług ekosystemowych),
- wzmocnienie systemu ochrony przyrody (rozwój i optymalizacja systemu ochrony przyrody, w tym wzmocnienie korytarzy ekologicznych, wzmocnienie efektywnej ochrony i zarządzania ochroną przyrody na poziomie regionalnym, rozpoznanie i monitoring zasobów i walorów przyrodniczych województwa),
- ochrona i kształtowanie krajobrazów (opracowanie i sukcesywne wdrażanie audytu krajobrazowego dla województwa opolskiego, w tym wytycznych i rekomendacji dla ochrony i kształtowania obrazów szczególnie cennych dla mieszkańców, wielokierunkowe i wielo-funkcyjne kształtowanie krajobrazów terenów otwartych i zurbanizowanych).

5.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, wskazuje uwarunkowania, cele, kierunki i zasady rozwoju przestrzennego lecz nie określa harmonogramu realizacji wskazywanych zadań. Strategicznym celem polityki przestrzennej województwa opolskiego jest kształtowanie struktury przestrzennej, odznaczającej się wysokim poziomem ładu przestrzennego, która będzie umożliwiała wykorzystanie jego zróżnicowanych terytorialnie potencjałów, zapewniała konkurencyjność w stosunku do zewnętrznego otoczenia i eliminowała niekorzystne różnice w życiu wewnątrz regionu.

W ramach szczegółowych zasad gospodarowania przestrzenią wskazano zasadę budowania tożsamości regionalnej poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego, polegającą na pielęgnowaniu tradycji kulturowych regionu, dbaniu o materialną spuściznę historyczną, eksponowaniu krajobrazu kulturowego i przyrodniczego oraz zacieśnianiu więzi społeczności lokalnych.

Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego obejmują:

- zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego,
- umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady, dla których zaproponowano działania uzupełniające:

- poszanowania dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych,
- podporządkowania działań inwestycyjnych, w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu, ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji,
- harmonizowania zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów,
- porządkowania zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego),
- zwiększania dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów,
- podnoszenia świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

Jednocześnie w ramach zasady prowadzenia polityki kształtowania atrakcyjności turystycznej przestrzeni województwa wskazano na zasadę ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego. Główne działania w ochronie dziedzictwa kulturowego powinny skupić się na następujących kwestiach:

- kontynuacji rewitalizacji historycznych zespołów staromiejskich i układów wiejskich,
- odnowie zabytkowych zespołów z zaadaptowaniem do nowych funkcji,
- rozwoju nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym pomników historii i parków kulturowych.

Polityka województwa jest skierowana do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami oraz pozostałych obszarów województwa. W ramach polityki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej w PZWO ustalono kierunki działań w zagospodarowaniu przestrzennym, w tym:

zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego poprzez:

- ochronę i przywracanie wartości dziedzictwa materialnego o wyrazistej tożsamości, w tym rewitalizację i rewaloryzację zdegradowanych obiektów i obszarów historycznych,
- eksponowanie w strukturze przestrzennej najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszarów uznanych za pomniki historii),
- podniesienie rangi obiektów o wysokich walorach historycznych, architektonicznych i kulturowych,
- ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi poprzez ochronę panoram i eksponowanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych,
- kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,
- kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość i walory tradycyjnego krajobrazu wiejskiego,
- ochronę dziedzictwa archeologicznego,
- zachowanie różnorodności kulturowej regionu: pielęgnowanie tradycji i tożsamości regionalnej w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,

- popularyzację i zwiększenie dostępności do zasobów dziedzictwa, w tym wprowadzanie nowych form zwiedzania zabytków, wykorzystanie nowych technologii.

umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego poprzez:

- wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej,
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji,
- kreowania produktów turystyki kulturowej w oparciu o tradycje historyczne,
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych,
- tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki kulturowej.

5.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi wykonanymi w gminie Gorzów Śląski

Aktualnie obowiązuje jeszcze **Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzów Śląski na lata 2021-2024**, przyjęty Uchwałą Nr XXIV/188/2021 Rady Miejskiej Gorzowa Śląskiego z dnia 27 stycznia 2021 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2021 r. poz. 317). Natomiast aktualna **Gminna Ewidencja Zabytków** gminy Gorzów Śląski została przyjęta zarządzeniem Nr 0050.66.2019 Burmistrza Gorzowa Śląskiego z dnia 31 lipca 2019r.

Gminny program opieki nad zabytkami realizuje tę sferę działań prorozwojowych, która ma na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy.

Wszelkie działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się przede wszystkim na jej zasobach i walorach. Wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego jak i środowiska kulturowego powinny stanowić jedną z głównych polityk gminnych. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i wzbogacania materialnego dziedzictwa kulturowego. Zasoby kulturowe stanowią bowiem zarówno o atrakcyjności krajobrazu, jak też o atrakcyjności ekonomicznej regionu. Mają szansę stać się bazą w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców, co nie zawsze jest uświadamiane, jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy.

W kreowaniu wizerunku gminy o wysokiej jakości środowiska życia ważne funkcje pełni zatem kultura w jej szerokim rozumieniu:

- integracji społeczności przy pomocy określonych wartości i ideałów kulturowych,
- komunikująca i sublimacyjna służąca porozumiewaniu się społeczności,
- adaptacji, polegająca na udostępnieniu określonych wzorów kulturowych,
- przekazywania dziedzictwa kulturowego.

Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, z uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z ochrony dziedzictwa kulturalnego, jest nadal **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski** przyjęte uchwałą nr XXIII/157/2016 Rady Miejskiej Gorzowa Śląskiego z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzów Śląski.

Nadal obowiązują **miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego** a także uchwała nr XXXVIII/286/2014 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 23 maja 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Gorzowie Śląskim i we wsi Jamy.

Ponadto przyjęto dwie następujące uchwały: uchwałę nr XXXIX/290/2014 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 25 czerwca 2014 r. w sprawie ustanowienia jednego

pomnika przyrody oraz uchwałę nr XX/139/2016 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 25 maja 2016 r. w sprawie ustanowienia sześciu pomników przyrody.

Ostatnio przyjęto uchwałę nr XX/153/2020 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 23 września 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych na gruntach obrębów geodezyjnych Zdziechowice, Goła, Krzyżanowice, Kobyla Góra i Pakoszków.

Na przestrzeni lat 2003 - 2024 sporządzono cztery miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (lub ich zmiany) przyjęte uchwałami:

1. Nr II/9/2003 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 19 lutego 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzów Śląski,
2. Nr VI/45/2007 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 2 kwietnia 2007 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów w Gorzowie Śląskim i we wsi Jamy,
3. Nr XLVI/355/2010 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 30 września 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla Gminy Gorzów Śląski w zakresie trasy gazociągu wysokiego ciśnienia wraz z towarzyszącą infrastrukturą oraz przewodami osłonowymi dla kabli do transmisji danych,
4. Nr X VIII/286/2014 Rady Miejskiej Gorzowie Śląskim z dnia 23 maja 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w Gorzowie Śląskim i we wsi Jamy.

Przeprowadzona analiza (uchwała Nr XXXIII/252/2021 Rady Miejskiej Gorzowa Śląskiego z dnia 22 września 2021 r. w sprawie aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzów Śląski oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) wykazała aktualność wszystkich planów miejscowych i ich zmian.

Ostatnio przyjęto Uchwałę NR VI/39/2024 Rady Miejskiej Gorzowa Śląskiego z dnia 25 września 2024 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Gorzów Śląski na lata 2024-2030 wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Gorzów Śląski na lata 2024-2030”.

Przyjmuje się, że polityka przestrzenna gminy Gorzów Śląski, skutkująca zmianami w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenów w obszarze gminy odpowiada zasadom:

- zrównoważonego rozwoju gminy rozumianego jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej i trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń,
- ładu przestrzennego w zagospodarowaniu terenów oraz strukturze użytkowania,
- równorzędności interesu publicznego i indywidualnych interesów i obywateli i podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęta jest zasada kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

5.4. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Gorzów Śląski

5.4.1. Zarys historii gminy

Najstarszą miejscowością w gminie Gorzów Śląski jest obecna wieś Skrońsko – pierwotnie „Na Zarzyskach” – założona przez kanoników regularnych z klasztoru Na Piasku we Wrocławiu z końcem XII w. Zakonnicy osiedlili się tu wznosząc kościół, najstarszy na ziemi oleskiej (do 1226 r.), co potwierdziła bulla papieska Celestyna III z 1193 r. W 1228 r. książę śląski Henryk I Brodaty ufundował w Zarzyskach klasztor dla zakonników, a wieś Zarzyska lokował na prawie niemieckim jako osadę targową. Po 1250 r. augustianie zaczęli kolonizować sąsiednie tereny zakładając wsie m.in. Jastrzygowice i Kościeliska, a z końcem XIV w. – wieś Skrońsko.

Równolegle z osadnictwem klasztornym, na terenie obecnego miasta Gorzów Śląski, po najeździe tatarskim w 1241 r. zostało założone grodzisko warowne, otoczone bagnami i rozlewiskami, na co wskazuje nazwa – Landsberg (land – ziemia, bergen – chronić). Pierwsza wzmianka o Gorzowie Śląskim dotyczy parafii i kościoła, istniejących już w 1248 r., i składającej dziesięcinę kapitule wrocławskiej. Natomiast miasto Landsberg wzmiankowane jest w źródłach po raz pierwszy w 1294 r. Średniowieczną metrykę posiadają jeszcze 3 wsie należące do gminy Gorzów: Uszyce wzmiankowane w 1334 r. i Budzów należący w 1310 r. do rycerza księcia opolskiego, nieznanego imienia, natomiast wieś Kozłowice źródła wzmiankują w 1433 r.

Ostatni Piast śląski – Jan II Opolski – w 1499 r. sprzedał miasto Gorzów Śląski wraz z okolicznymi wsiami szlachcicowi Hansowi Frankenbergowi z Proślic, protestanckiego wyznania. W 1717 r. Gorzów wraz z majątkiem kupił Adam Ossowiecki z Pietrowic Wielkich koło Raciborza, a już z końcem XVIII w. był własnością Leopolda Ozorowskiego. W 1811 r. dostał się w posiadanie rodziny księcia von Hohenlohe-Ingelfingen, gdzie pozostał do częściowej parcelacji w 1930 r.

Z końcem XVIII w. wybudowano w Gorzowie dwór, istniejący do dziś, który był siedzibą zarządcy rozległych dóbr gorzowskich. Liczyły one ponad 3,5 tys. morgów ziemi oraz 2 folwarki: Brodnik i Leśnik. Do dóbr tych należały również wsie Nowa Wieś, Goła, Budzów, kolonie Carlsberg, Zofiówka, Dolne Pawłowice, Pustkowie, Kociborek, Szczotki, Libiąż, Struga, Biała oraz osada Huta Gorzowska z wysokim piecem. W 1840 r. miasto Gorzów liczyło 986 mieszkańców, a w 1865 r. już 1105 osób i 125 domów. W latach 1855-57 ewangelicy wybudowali swój kościół, w sąsiedztwie kościoła katolickiego. W mieście działają 2 szkoły: katolicka i ewangelicka oraz prywatna żydowska. Od 1742 r. Gorzów Śląski, wraz z ziemią opolską, należał do państwa pruskiego, wracając do Polski w 1945 r.

Wiek XIX przyniósł informacje o wszystkich wsiach należących do obecnej gminy Gorzów.

Z początkiem XIX w. wieś Budzów liczyła 32 domy i 255 mieszkańców (w tym 123 katolików, 127 ewangelików i 5 Żydów). Przy folwarku, powstałym z końcem XVIII w., oprócz dworu, znajdowała się gorzelnia, potażarnia, „kopalnia odkrywkowa” rudy darniowej oraz huta szkła, która upadła przed 1830 r. (zlokalizowana na polach folwarcznych w kierunku w Lipowej). W 2 połowie XIX w. wieś Budzów rozrosła się i podzieliła na 2 części: Budzów I z folwarkiem, gorzelnią i owczarnią w Lipowej należący do Emila Kobera i Budzów II z leśniczówką i okolicznymi lasami, należący do Józefa Gallinetza z Krzyżanowic. Wzrosła też liczba ludności, w 1885 r. dla 232 Polaków – katolików powstała szkoła katolicka. Natomiast dla ludności niemieckiej wyznania ewangelickiego założono na skraju wsi cmentarz ewangelicki z kostnicą, istniejący do dziś.

We wsi Goła około 1830 r. znajdował się drewniany kościół filialny (należący do parafii w Zdziechowicach), powstały w XVII-XVIII w., 30 domów i 271 mieszkańców (w tym 31 ewangelików), szkoła katolicka i ewangelicka, zamek i folwark a właścicielem wsi i majątku

był wówczas Schneider. Natomiast w przysiółku Przytoczna znajdowała się owczarnia, cegielnia i bielnik (do bielenia płótna) oraz z dom robotników folwarcznych. Cały majątek (z Przytoczną) liczył 1.092 ha.

Nowa Wieś, też około 1830 r., należała do grafa Ernsta von Bethusy z Krzyżanowic i posiadała 22 domy, 260 mieszkańców (w tym 31 ewangelików) oraz szkołę wspólną dla obu wyznań. We wsi znajdował się folwark z owczarnią, parowa gorzelnia, parowy młyn amerykański, a cały majątek obejmował 691 ha. Do wsi należały również kolonie: Tęczynów, Zawisna, Trusiec i folwark w Nowej Ławce.

W Zdziechowice w 2 połowie XIX w. majątek dzielił się na 3 części: Górne, Średnie i Dolne. W Górnych znajdował się kościół katolicki (wzmiankowany już w 1733 r.) oraz dobra liczące 639 ha, 16 domów i 223 mieszkańców (w tym 45 ewangelików). W Średnich dobra obejmowały 246 ha, 7 domów i 101 mieszkańców (w tym 17 ewangelików i 4 Żydów), była też szkoła katolicka, zaś w Dolnych dobra zajmowały 291 ha, 9 domów i 110 mieszkańców. Sama wieś Zdziechowice posiadała 249 ha powierzchni, 66 domów, 502 mieszkańców (w tym 24 ewangelików i 4 Żydów), w latach 1847 - 1860 istniał tu wielki piec, czynny był też młyn wodny.

Wieś Uszyce w latach 80-tych XIX w. liczyła 78 domów, 749 mieszkańców (w tym 164 ewangelików) i 468 ha obszaru, natomiast dobra obejmowały 1790 ha, 34 domy i 563 mieszkańców (w tym 193 ewangelików). Do dóbr należał także folwark Kazimierski i Karlishof. Drewniany kościół powstały już w 1517 r. należał wówczas do parafii w Zdziechowicach.

Średniowieczna wieś Jastrzygowice wchodziła w skład majątku klasztoru augustianów aż do ich upadku w 1775r., później zaś przeszła w ręce prywatne i została włączona do folwarku we Kościeliskach. Przed 1880 r. wieś posiadała 870 morgów obszaru, 48 osad, szkołę i 3 młyny: Zimna Woda, Paprotny i Mokros. W tym okresie, wzdłuż Prosny w tym rejonie, istniały jeszcze inne młyny: Raj (Roj), Gola (Goller), Rzepka, Bieniasz (Bensch), Kozak (Kozok), Węgieł (Waenel) i Drochepka (Wilem).

Obecna wieś Skrońsko powstała z połączenia dwóch sąsiadujących ze sobą miejscowości rozdzielonych rzeczką: wioski klasztornej „Na Zarzyskach” istniejącej już z końcem XII w. oraz majątku Skrońsko, powstałego w latach 1372–1508. W 1756 r. Skrońscy sprzedali majątek Bernstaedtowi, zaś klasztor augustianów w 1770r. odsprzedał swe dobra Chrystianowi Gottliebowi von Jordan. W 1861 r. w Zarzyskach było 15 domów i żyło 97 mieszkańców (w tym 4 gospodarzy, 5 zagrodników i 3 chałupników), natomiast Skrońsko posiadało 345 mieszkańców, wśród których było 39 ewangelików (w tym 6 gospodarzy, 11 zagrodników, 3 chałupników i 1 kramarz) oraz 22 zagród chłopskich i 1 młyn wodny. Ze Skrońskiem związane były dobra rycerskie Rittergut oraz folwark Duczów, obejmujące 375 ha, zamek, cegielnię i gorzelnię. W 1931r. Górnosławskie Towarzystwo Ziemskie wykupiło folwark Strońsko i rozparcelowało go.

Pawłowice w 2 połowie XIX w. składały się z 2 części: Górnych i Dolnych. W 1861 r. Dolne obejmowały obszar 228 morgów, Górne składały się ze wsi i dominium liczące 2779 morgów, z czego do wsi należało 762 morgi. We wsi żyło 507 mieszkańców, w tym 450 katolików, 100 ewangelików i 17 Żydów, było też 58 domów mieszkalnych. W tej części znajdowały się pokłady torfu i rudy żelaza, istniał tu też wielki piec wytapiający surówkę. Do Pawłowic należały kolonie: Podstawie, Dupin Stary i Nowy.

Kozłowice w 1744 r. zakupiła z rąk Adama Ozorowskiego (ówczesnego właściciela Gorzowa), rodzina Paczyńskich, posiadając wieś do 1891 r. Około 1830 r. wieś liczyła 39 domów mieszkalnych i 390 mieszkańców (w tym 17 ewangelików i 12 Żydów), posiadała drewniany kościół parafialny (zbudowany w 2 połowie XVII w.) i szkołę katolicką. Majątek składał się z folwarku z owczarnią, do którego należały też 2 gorzelnie, browar, potażarnia, wapiennik, tartak, „kopalnia odkrywkowa” (zapewne rudy darniowej) i huta szkła (powstała z końcem XVIII w. lecz. nieczynna już od 1810r.). Z początkiem XIX w. powstała

w Pawłowicach jeszcze huta żelaza „Józef”. Około 1860 r. Kozłowice liczyły 57 budynków i 486 mieszkańców (w tym 56 ewangelików). Majątek liczył 4200 morgów ziemi i obejmował, oprócz folwarku z owczarnią, osadę Kopalinę (przy nieczynnej hucie szkła) oraz folwarki w Dębach, Josephoehe i Goy. W 1930 r. majątek kozłowski został wykupiony przez Górnośląskie Towarzystwo Ziemskie i rozparcelowany.

Jamy około 1830 r. były własnością Paetzolda i posiadały 47 domów mieszkalnych i 412 mieszkańców (w tym 47 ewangelików i 12 Żydów). We wsi znajdował się drewniany kościół filialny wybudowany w 1792 r. zamek, szkołę katolicką i folwark z owczarnią. Z folwarkiem związana była również gorzelnia, tartak, bielarnia, cegielnia, wapiennik i młyn wodny. W latach 80-tych XIX w. dobra w Jamach zajmowały 3331 morgów, w tym 2/3 stanowiły lasy, natomiast w 1937r. folwark liczył łącznie 883 ha.¹

Po 1945 r. we wszystkich wsiach dobra i folwarki zostały upaństwowione i zamienione na PGR, natomiast pałace i dwory zamieniono na siedziby władz lokalnych lub budynki użyteczności publicznej.

5.4.2. Krajobraz kulturowy

Dziedzictwo kulturowe to ogół dorobku społeczeństwa w zakresie nauki, sztuki, architektury, oświaty, techniki, wytworzonego w trakcie jego historycznego rozwoju i przekazywanego z pokolenia na pokolenie. Składa się nań zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, mającymi znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiane jest z architekturą i sztuką, jednak formy gospodarowania, obyczaje towarzyskie, kulinaria i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności stanowią również elementy dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na szczególną wagę przypisywaną ochronie dziedzictwa kulturowego, uzyskała ona swoje umocowanie prawne, mające odzwierciedlenie również w regulacjach dotyczących opracowywania dokumentów z zakresu planowania przestrzennego. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 10 stanowi, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w studium uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków krajobrazowych.

Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków, zalicza się w szczególności:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,

¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Praca zbiorowa. T. I - XIV, Warszawa 1880-1995.

- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do zabytków ruchomych zalicza się w szczególności:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzone i uporządkowane według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Do zabytków archeologicznych, zalicza się:

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

5.4.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Gorzów Śląski znajduje się zespół zabytków nieruchomych, liczący łącznie 113 obiektów, z których 21 zabytków jest wpisanych do Rejestru Zabytków woj. opolskiego (w tym 5 obiektów nie istnieje).

5.4.4. Zabytki ruchome

W gminie Gorzów do zabytków ruchomych należy wyposażenie 3 kościołów, które są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego.

5.4.5. Zabytki techniki

Na terenie gminy Gorzów Śląski znajduje się 5 nieruchomych zabytków techniki ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.4.6. Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Gorzów znajduje się 337 stanowisk archeologicznych wpisanych do Ewidencji, w tym 1 stanowisko wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

5.4.7. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

W gminie Gorzów znajduje się 16 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, w tym 2 zabytkowe układy zieleni (parki), wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do **Rejestru Zabytków** objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. z 2011r. nr 113 poz. 661). Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania. Rozporządzenie określa tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych w bezpośrednim otoczeniu zabytku, badań archeologicznych, poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Rozporządzenie ponadto określa wymagane kwalifikacje jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, badań architektonicznych lub archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi, sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań, standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

W gminie Gorzów Śląski znajduje się 19 obiektów architektury i budownictwa oraz 2 zabytkowe zespoły zieleni wpisane do Rejestru Zabytków. Są to:

1. BUDZÓW – dwór w zespole parkowym, koniec XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 569/97 z dnia 2.09.1997 r.
2. GOŁA – kościół filialny p.w. św. Mikołaja, XVII/XVIII w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 77/54 z 14.01.1954r. i 138/78
3. GORZÓW ŚLĄSKI – dwór w zespole parkowym, XVIII w., ul. Złota 1
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1030/67 z dnia 20.03.1966 r.
4. GORZÓW ŚLĄSKI - dom, Rynek 1, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1476/66 z dnia 8.08. 1966 r.
- 5 GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 2, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1477/66 z dnia 8.08.1966 r.
6. GORZÓW ŚLĄSKI – budynek Nadleśnictwa, ul. Byczyńska 9, XIX w. (ob. szkoła)
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz.1474/66 z dnia 8.08.1966 r.
7. GORZÓW ŚLĄSKI – dawny zajazd, ul. Byczyńska 12, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1475/66z dnia 8.08. 1966 r.
8. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 9, XIX w. (obiekt nieistniejący, rozebrany w połowie lat 80-tych XX w.)
9. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 10, XIX w. (obiekt nieistniejący, rozebrany w połowie lat 80-tych XX w.)
10. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 11, XIX w. (obiekt nieistniejący, rozebrany w połowie lat 80-tych XX w.)

11. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 18, XIX w. (obiekt nieistniejący, rozebrany w połowie lat 80-tych XX w.)
12. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 19, XIX w. (obiekt nieistniejący, rozebrany w połowie lat 80-tych XX w.)
13. JAMY - kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty, XVIII w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 79/54 z 13.03.1954 r.
14. JAMY – pałac w zespole parkowym, koniec XIX w. wpisany do Rejestru Zabytków poz. 567/97 z dnia 4.02.1997 r.
15. JAMY – spichlerz dworski, XIX w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1721/66 z dnia 28.09.1966 r.
16. KOZŁOWICE - kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela, XVIII w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 81/54 z dnia 13.03.1954 r. i 858/64 z dnia 9.05.1964 r.
17. SKROŃSKO – kapliczka przydrożna, XVIII w. wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 1967/72 z dnia 27.11.1972 r.
18. USZYCE – kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP, 1517 r. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 85/54 z dnia 12.03.1954 r.
19. USZYCE – pałac w zespole parkowym, XVIII w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1035/65 z dnia 10.06.1965 r.
20. JAMY – park w zespole pałacowym, XIX w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 567 z dnia 4.2.1997 r.
21. USZYCE – park w zespole pałacowym, XIX w. wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 563/96 z dnia 24.12. 1996 r.

Na terenie gminy Gorzów znajdują się 3 zespoły zabytków ruchomych, stanowiące wyposażenie kościołów, które są wpisane do rejestru zabytków, w następujących miejscowościach:

1. JAMY – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Małgorzaty, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-155/1-15/09.
2. KOZŁOWICE - wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Jana Chrzciciela, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-528/1-21/71, t.II-148/08.
3. USZYCE – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-81/1-17/95, B-t.II-83/1-17/06.

5.6. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków „ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”. Ewidencją zostają objęte zespoły o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie, burmistrzu, prezydencie miasta (art. 22 pkt 4 ustawy z 23 lipca 2003 r.).

Gmina Gorzów Śląski posiada **Gminną Ewidencję Zabytków**, która zgodnie z wymogami jest zbiorem kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie w wojewódzką ewidencję zabytków. Gminna Ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym, winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Na terenie gminy Gorzów Śląski Ewidencją objęto 113 obiektów:

ZABYTKI MIASTA GORZÓW ŚLĄSKI

1. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Trójcy Świętej
2. Kościół ewangelicko-augsburski Serca Jezusowego
3. Plebania kościoła rzymsko-katolickiego, ul. Mała 4
4. Krzyż przy klasztorze, ul. Kluczborska 15
5. Dwór w zespole parkowym, ul. Złota 1
6. Park w zespole dworskim, ob. park miejski
7. Cmentarz komunalny, ul. Zielona
8. Cmentarz żydowski, ob. zniszczony, ul. Byczyńska 9
9. Dawny zajazd, obecnie dom mieszkalny, ul. Byczyńska 12
10. Dawny urząd celny, później Nadleśnictwo Państwowe, ob. szkoła, ul. Byczyńska 9
11. Dawny ośrodek zdrowia i budynek gospodarczy, ob. dom mieszkalny, ul. Moniuszki 2
12. Dawny sąd i więzienie, później Zakład Dziewiarski „Splot”, ul. Kluczborska 20
13. Stodoła, ul. Kluczborska 17
14. Dawna poczta, ul. Wojska Polskiego 19
15. Dawna stacja kolejowa, ob. dom mieszkalny, ul. Wojska Polskiego 33
16. Dom, ul. Rynek 1
17. Dom, ul. Rynek 2
18. Dom, ul. Rynek 3
19. Dom, ul. Rynek 4, ob. Miejsko-Gminny Dom Kultury
20. Dom, ul. Rynek 5
21. Dom, ul. Rynek 6
22. Dom, ul. Rynek 7
23. Dom, ul. Rynek 9 (obiekt nie istnieje)
24. Dom, ul. Rynek 10 (obiekt nie istnieje)
25. Dom, ul. Rynek 11 (obiekt nie istnieje)
26. Dom, ul. Rynek 15
27. Dom, ul. Rynek 17
28. Dom, ul. Rynek 18 (obiekt nie istnieje)
29. Dom, ul. Rynek 19 (obiekt nie istnieje)
30. Dom, ul. Kluczborska 26
31. Dom, ul. Gorzołki 1
32. Dom, ul. Wojska Polskiego 1
33. Dom, ul. Wojska Polskiego 4
34. Dom, ul. Wojska Polskiego 10
35. Dom, ul. Wojska Polskiego 12 i 14
36. Dom, ul. Wojska Polskiego 16
37. Krzyż przydrożny, ul. Jaronia

ZABYTKI WSI BUDZÓW

38. Dwór w zespole parkowym, ob. dom mieszkalny, nr 15
39. Park w zespole dworskim, koło nr 15
40. Cmentarz ewangelicko-augsburski
41. Dworek i budynek gospodarczy, ob. dom mieszkalny, nr 1
42. Stodoły folwarczne i spichlerz, nr 15 A

ZABYTKI WSI DĘBINA

43. Dawna szkoła, ob. mieszkanie i świetlica wiejska, nr 10

ZABYTKI WSI GOŁA

- 44. Kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. św. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej
- 45. Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki
- 46. Cmentarz ewangelicko-augsburski

ZABYTKI WSI JAMY

- 47. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Małgorzaty
- 48. Cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki
- 49. Pałac w zespole parkowym, nr 55
- 50. Park w zespole pałacowym
- 51. Spichlerz w zespole folwarcznym, koło nr 55
- 52. Dawna gospoda i budynek gospodarczy, ob. sklep i dom mieszkalny, nr 38 A
- 53. PIASECZNA: aleja kasztanowo-lipowo-dębowa

ZABYTKI WSI JASTRZYGOWICE

- 54. Dom, nr 3
- 55. Dom, nr 7
- 56. Dawna kuźnia, koło nr 11
- 57. Dawna gospoda, np. sklep i dom, nr 17
- 58. Zagroda wiejska z młynem wodnym, nr 48
- 59. Zagroda wiejska z młynem wodnym, nr 49
- 60. DUCZÓW: dwór w zespole folwarcznym, ob. dom mieszkalny, nr 81
- 61. Stodoła i obora w zespole folwarcznym, ob. nr 80

ZABYTKI WSI KOZŁOWICE

- 62. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela
- 63. Cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki
- 64. Pałac w zespole parkowym, później ośrodek zdrowia, ul. Gorzowska 7
- 65. Dwór w zespole folwarcznym, ob. przedszkole, ul. Nowa 7
- 66. DĘBY: dwór w zespole folwarcznym, ob. dom mieszkalny

ZABYTKI WSI KRZYŻANOWICE

- 67. Dwór w zespole parkowym, ob. dom mieszkalny, nr 16
- 68. Park w zespole dworskim
- 69. Kapliczka przydrożna, koło nr 24
- 70. Cmentarz ewangelicko-augsburski
- 71. Dzwonnica, koło nr 35
- 72. Kuźnia dworska, koło nr 20
- 73. Kuźnia, koło nr 19
- 74. Dom, koło nr 18
- 75. Dom wielorodzinny, nr 22
- 76. Dom, nr 35

ZABYTKI WSI NOWA WIEŚ

- 77. Dawna szkoła ewangelicka, obecnie dom, nr 8
- 78. PRZYTOCZNA: rządcówka w zespole folwarcznym i stodoła, ob. dom mieszkalny

ZABYTKI WSI PAKOSZÓW

- 79. Dworek w zespole folwarcznym, ob. dom mieszkalny, Lipowa nr 18

ZABYTKI WSI PAWŁOWICE

- 80. Pałac w zespole folwarcznym, ob. restauracja i hotel, nr 58
- 81. Kapliczka p.w. Serca Jezusowego, koło nr 31
- 82. Kapliczka przydrożna, koło nr 16
- 83. Dawny zespół folwarczy
- 84. Dawna rządcówka w zespole folwarcznym i budynek gospodarczy, ob. dom, nr 61

ZABYTKI WSI SKROŃSKO

- 85. Cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki
- 86. Kapliczka p.w. św. Jana Nepomucena, naprzeciwko nr 26
- 87. Szkoła, obecnie przedszkole, nr 50
- 88. Stodoły w zespole folwarcznym, obecnie domy i stodoły, nr 37 i 38
- 89. Dwór w zespole folwarcznym, obecnie dom, nr 26

ZABYTKI WSI USZYCE

- 90. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP
- 91. Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki
- 92. Kapliczka przydrożna
- 93. Pałac w zespole parkowym, ob. Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, nr 18
- 94. Oficyna i wozownia w zespole pałacowym wraz z dziedzińcem reprezentacyjnym, ob. Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, nr 18
- 95. Park w zespole pałacowym z pozostałościami mauzoleum rodowego
- 96. Spichlerz i stajnie w zespole pałacowym, koło nr 18
- 97. Dwór w zespole folwarcznym, obecnie dom, nr 90
- 98. Stajnie i spichlerz w zespole folwarcznym, nr 69
- 99. Rządcówka w zespole folwarcznym, obecnie dom, nr 71
- 100. Czworaki w zespole folwarcznym, obecnie domy, nr 111
- 101. Szkoła, nr 70

ZABYTKI WSI ZDZIECHOWICE

- 102. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
- 103. Dawny cmentarz rzymsko-katolicki
- 104. Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki
- 105. Pałac w zespole folwarcznym, np. ośrodek zdrowia, nr 16
- 106. Dawna gorzelnia, obecnie spichlerz, nr 16 A
- 107. Dom robotników folwarcznych i stodoła, nr 8 – 9
- 108. Domy robotników folwarcznych nr 10 i 12
- 109. Dwór w zespole folwarcznym, ob. przedszkole, nr 98
- 110. Dawny zespół folwarczy, ob. Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, nr 92
- 111. Gorzelnia w zespole folwarcznym, nr 93
- 112. Dom robotników folwarcznych, nr 90 i 91
- 113. Szkoła, ob. przedszkole, nr 23.

5.6.1. Obiekty do wykreślenia z Ewidencji i Rejestru Zabytków

Aktualnie w obrębie Gminy Gorzów Śląski nie stwierdzono żadnych obiektów zabytkowych, kwalifikujących się do wykreślenia z Ewidencji.

5.6.2. Rozszerzenie spisu adresowego Gminy Gorzów Śląski

Spis adresowy GEZ zostaje rozszerzony o obiekty pominięte we wcześniejszym wykazie, które powinny znaleźć się w ewidencji w formie kart adresowych, dołączonych do niniejszej Ewidencji. Aktualnie do spisu adresowego proponuje się włączenie 2 następujących kart adresowych:

- układ urbanistyczny Rynku w Gorzowie Śląskim wraz z przylegającymi do niego ulicami,
- układ ruralistyczny wsi Uszyce.

5.6.3. Zabytki archeologiczne

Szczegółowe przepisy ochrony zabytków archeologicznych, zawarte zostały w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 152 poz. 1568 z późn. zm.) i w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 162, poz.1568). Zasady ochrony konserwatorskiej w zakresie archeologii dotyczą przede wszystkim archeologicznych zabytków nieruchomych.

Celem ochrony **stanowiska archeologicznego**, jako zabytku nieruchomego, jest zachowanie relikwów znajdujących się pod warstwą orną. Tak zlokalizowany zabytek archeologiczny narażony jest bowiem na ciągłe niszczenie (np. głęboka orka) lub jednorazowe zniszczenie (np. inwestycja ziemna). Dlatego przepisy w/w ustawy i w/w rozporządzenia określają zasady prowadzenia działań ziemnych (inwestycyjnych) w obszarze stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu. Przede wszystkim zasady te muszą być uwzględnione w mpzp czyli w dokumentach prawa miejscowego.

Projekty inwestycji winny być opiniowane lub uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jeżeli tego wymagają przepisy musi być wydane inwestorowi pozwolenie konserwatorskie na roboty budowlane, a archeologowi prowadzącemu nadzór pozwolenie na badania archeologiczne.

W myśl przepisów w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochroną konserwatorską objęte są wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na obszarze gminy Gorzów Śląski.

Stanowiska archeologiczne w Rejestrze Zabytków.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski znajduje się 1 stanowisko wpisane do Rejestru Zabytków:
- PAWŁOWICE – stanowisko archeologiczne nr **20** - grodzisko stożkowate z XIII-XIV w. wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-330/72.

Stanowiska archeologiczne objęte Archeologicznym Zdjęciem Polski.

L.p.	Miejscowość	Nr st. w mie	Typ stanowiska - funkcja	Chronologia – kultura	Nr działki
1.	Gorzów Śląski	1	punkt osadniczy	?	266, 267
2.	Gorzów Śląski	2	skarby skarby	1342 – 1382 1349 – 1354	837/149, 838/ 149, 840/149
3.	Gorzów Śląski	3	grodzisko?	średniowiecze?	897/246
4.	Gorzów Śląski	4	punkt osadniczy	średniowiecze	

5.	Gorzów Śląski	5	śląd osadniczy	średniowiecze	
6.	Gorzów Śląski	6	śląd osadniczy	XIV – XV w.	
7.	Gorzów Śląski	7	śląd osadniczy	?	
8.	Gorzów Śląski	8	punkt osadniczy	średniowiecze	125/60,126/63, 127/60,128/63
9.	Gorzów Śląski	9	punkt osadniczy	średniowiecze+ okr. nowoż.	121/61
10.	Gorzów Śląski	10	punkt osadniczy	średniowiecze+ okr. nowoż.	30,31,32,33
11.	Gorzów Śląski	11	punkt osadniczy	średniowiecze	52, 53
12.	Gorzów Śląski	12	punkt osadniczy	średniowiecze+ okr. nowoż.	193, 263
13.	Gorzów Śląski	13	gródek stożkow.?	?	196
14.	Gorzów Śląski	14	punkt osadniczy	średniowiecze	790/53
15.	Gorzów Śląski	15	punkt osadniczy	średniowiecze	764/48
16.	Gorzów Śląski	16	punkt osadniczy	średniowiecze	16, 18
17.	Gorzów Śląski	17	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kult. puch. lejkow?, neolit kultura łużycka pradzieje	158
18.	Gorzów Śląski	18	śląd osadniczy	okres nowożytny	610/65,611/65, 797/60
19.	Gorzów Śląski	19	śląd osadniczy	okres nowożytny	721/23,722/23
20.	Gorzów Śląski	20	śląd osadniczy	późne średniowiecze	114,1190/116, 1191/116
21.	Gorzów Śląski	21	śląd osadniczy śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	176,153,289/1 68,155,1210/1 65,167,1331/1
22.	Gorzów Śląski	22	śląd osadniczy śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	55
23.	Gorzów Śląski	23	śląd osadniczy	okres nowożytny	459/38,426/37
24.	Gorzów Śląski	24	śląd osadniczy śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	4
25.	Budzów	2	punkt osadniczy	średniowiecze	11
26.	Budzów	3	punkt osadniczy	średniowiecze	50, 52, 57/6, 157/56
27.	Budzów Budzów	1 4	gródek stożkow. śląd osadniczy punkt osadniczy	średniowiecze wczesne średniowiecze średniowiecze+ okr. nowoż.	? 100, 102
28.	Budzów	5	śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit ? średniowiecze	112, 113
29.	Budzów	1	grodzisko	średniowiecze	
30.	Dębina	1	śląd osadniczy	epoka kamienia	54
31.	Dębina	2	śląd osadniczy	epoka kamienia	241
32.	Dębina	3	śląd osadniczy	paleolit ?	236
33.	Goła	1	osada	XIV – XV w.	123
34.	Goła	2	śląd osadniczy śląd osadniczy	kult. przewors, okr. rzymski XIV – XV w.	127, 128
35.	Goła	3	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	144, 145
36.	Goła	4	osada	XIV – XV w.	142
37.	Goła	5	osada	XIV – XV w.	142
38.	Goła	6	śląd osadniczy	XIV – XV w.	92

39.	Jamy	1	śląd osadniczy osada punkt osadniczy	mezolit? kult. przew., póź. okr. rzym. XIV – XV w.	161/57, 167/57
40.	Jamy	2	punkt osadniczy osada	epoka kamienia kult. przeworska okr. rzym.	między lasem a pkt.214,5
41.	Jamy	3	śląd osadniczy	epoka kamienia	215
42.	Jamy	4	punkt osadniczy śląd osadniczy	kult. przew., okr. wpł. śred. pradzieje	215
43.	Jamy	5	śląd osadniczy	neolit	na terenie wsi
44.	Jamy	6	punkt osadniczy	XIV – XV w.	103/4, 104/4
45.	Jamy	7	osada	XIV – XV w.	722/36
46.	Jastrzygowice	1	punkt osadniczy punkt osadniczy	mezolit neolit	
47.	Jastrzygowice	2	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje kultura łużycka, epoka brązu średniowiecze	254, 257, 258, 259
48.	Jastrzygowice	3	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje kultura łużycka wczesne średniowiecze średniowiecze	249
49.	Jastrzygowice	4	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka wczes. średniow. X–XII w. średniowiecze	254
50.	Jastrzygowice	5	śląd osadniczy	epoka kamienia	161/6
51.	Jastrzygowice	6	punkt osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje	43, 44 49
52.	Jastrzygowice	7	punkt osadniczy	średniowiecze	205
53.	Jastrzygowice	8	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka średniowiecze	74
54.	Jastrzygowice	9	punkt osadniczy	średniowiecze	70
55.	Jastrzygowice	10	śląd osadniczy	epoka kamienia	222/56
56.	Jastrzygowice	11	śląd osadniczy	epoka kamienia	17
57.	Jastrzygowice	12	punkt osadniczy	średniowiecze	62
58.	Jastrzygowice	13	śląd osadniczy	mezolit	68
59.	Jastrzygowice	14	śląd osadniczy	średniowiecze	276 i 288/180
60.	Jastrzygowice	15	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	229, 317/22, 232, 320/224
61.	Jastrzygowice	16	punkt osadniczy	kultura łużycka	111/21
62.	Jastrzygowice	17	punkt osadniczy	kult. przew., okr. wpł. rzym.	126
63.	Jastrzygowice	18	punkt osadniczy	średniowiecze	126
64.	Kobyła Góra	1	śląd osadniczy	epoka kamienia + pradzieje	40
65.	Kozłowice	1	śląd osadniczy punkt osadniczy	kult. przeworsk.+średniow. kultura przeworska	253/10, 267/10
66.	Kozłowice	2	śląd osadniczy	neolit	koło pkt.235,5
67.	Kozłowice	3	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit epoka kamienia pradzieje wczesne średniowiecze średniowiecze	136, 416/126, 418/129, 420/133
68.	Kozłowice	4	śląd osadniczy	epoka kamienia	

			śląd osadniczy	pradzieje	
69.	Kozłowice	5	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia kult. przew., okr. wpł. rzym. pradzieje wczes. średniow. VIII-X w.	227/17,229/16 436/158, 434/155 438/161
70.	Kozłowice	6	śląd osadniczy	epoka kamienia	289/20
71.	Kozłowice	7	punkt osadniczy	średniowiecze	126/18
72.	Kozłowice	8	śląd osadniczy	epoka kamienia	314/30
73.	Kozłowice	9	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze ? średniowiecze	182/31
74.	Kozłowice	10	śląd osadniczy	średniowiecze	100/30
75.	Kozłowice	11	punkt osadniczy	średniowiecze	158/35,159/34
76.	Kozłowice	12	punkt osadniczy	średniowiecze	408/101
77.	Kozłowice	13	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	kult. przew., okr. wpł. rzym. pradzieje średniowiecze	424,26/140,44, 420,22/133,37 416,18/126,29
78.	Kozłowice	14	śląd osadniczy	pradzieje	153/18
79.	Kozłowice	15	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczes. średniow X–XIII w. średniowiecze	27, 28, 33, 150/34, 149/35
80.	Kozłowice	16	śląd osadniczy	kultura łużycka	133/62
81.	Krzyżanowice	1	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, ok- res nowożytny, pradzieje	213, 214, 215, 220
82.	Krzyżanowice	2	osada? śląd osadniczy	epoka brązu- kultura łużycka okr. wpł. rzym, późne średn.	144, 145
83.	Krzyżanowice	3	śląd osadniczy	kultura łużycka	396
84.	Krzyżanowice	4	osada?		402
85.	Krzyżanowice	5	śląd osadniczy	epoka kamienia	297, 298
86.	Krzyżanowice	6	osada? śląd osadniczy	pradzieje, okres wpł. rzyms. wczesne i późne średniow.	135
87.	Krzyżanowice	7	huta szkła	okres nowożyt. XVIII-XIX	151, 154
88.	Krzyżanowice	8	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje późne średniowie- cze, okres nowożytny	160/3, 163
89.	Krzyżanowice	9	osada?	okres nowożytny	182
90.	Krzyżanowice	10	śląd osadniczy	późne średniowiecze	360, 361
91.	Krzyżanowice	11	śląd osadniczy	późne średniowiecze	292
92.	Krzyżanowice	12	osada	późne średniowiecze	225
93.	Krzyżanowice	13	śląd osadniczy	późne średniowiecze	237
94.	Krzyżanowice	14	śląd osadniczy	okres nowożytny	290, 291
95.	Krzyżanowice	15	osada osada śląd osadniczy	kult. przew., okr. wpł. rzym XII – 1 połowa XIII w. XIV – XV w.	129
96.	Krzyżanowice	16	osada	XIV – XV w.	259
97.	Krzyżanowice	17	śląd osadniczy	XIV – XV w.	125
98.	Krzyżanowice	18	osada śląd osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	127
99.	Krzyżanowice	19	osada	kultura łużycka	125
100.	Nowa Wieś	1	śląd osadniczy	okres nowożytny	138

101.	Nowa Wieś	2	osada? śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	316, 318
102.	Nowa Wieś	3	śląd osadniczy osada	wczesne średniowiecze? późne średniowiecze	296
103.	Nowa Wieś	4	śląd osadniczy	póź.średniow. okr. nowożyt.	281
104.	Nowa Wieś	5	śląd osadniczy	wczes.średniow.okr. nowoż.	281, 283
105.	Nowa Wieś	6	śląd osadniczy	?	281
106.	Nowa Wieś	7	pole szybowe	okres nowożytny?	191, 192, 193
107.	Nowa Wieś	8	prażalnia rudy + śląd osadniczy	okres nowożytny	194, 195
108.	Nowa Wieś	9	huta szkła?	okres nowożytny	247, 248
109.	Pakoszów	1	śląd osadniczy	epoka kamienia	
110.	Pawłowice	2	śląd osadniczy	mezolit	
111.	Pawłowice	3	śląd osadniczy	epoka kamienia	
112.	Pawłowice	4	śląd osadniczy?		
113.	Pawłowice	5	punkt osadniczy	wczes. średniow. X-XIII w.	
114.	Pawłowice	6	śląd osadniczy	pradzieje	
115.	Pawłowice	7	śląd osadniczy	epoka kamienia	
116.	Pawłowice	8	śląd osadniczy	epoka kamienia	
117.	Pawłowice	9	gródek stożkow.?	XIV-XV w.	
118.	Pawłowice	10	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje epoka kamienia średniowiecze	318/5, 321
119.	Pawłowice	11	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia epoka kamienia średniow. + okres nowożyt.	282, 284, 285 288
120.	Pawłowice	12	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	269
121.	Pawłowice	13	śląd osadniczy	epoka kamienia	292, 294
122.	Pawłowice	14	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje średniowiecze średniow. + okres nowożyt.	450/1, 450/4
123.	Pawłowice	15	punkt osadniczy	średniow. + okres nowożyt.	264,258,266-8
124.	Pawłowice	16	śląd osadniczy	epoka kamienia	581
125.	Pawłowice	17	śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka średniowiecze	609 – 611 612 – 614
126.	Skrońsko	1	śląd osadniczy osada cment.ciałopalne osada punkt osadniczy	? kult. łużycka, epoka brązu kult. łużycka, epoka brązu wczesne średniowiecze średniowiecze	67 – 69, 98 324/99
127.	Skrońsko	2	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze pradzieje średniowiecze	104,324/99 325/99,330/ 106
128.	Skrońsko	3	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	72, 79, 83, 84
129.	Skrońsko	4	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze wczesne średniowiecze średniowiecze	1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 138/6

130.	Skrońsko	5	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje średniowiecze	10, 11
131.	Skrońsko	6	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka pradzieje wczes. średniow. VII-X w. średniowiecze	19, 22, 23, 26, 27, 30
132.	Skrońsko	7	punkt osadniczy	średniowiecze	79, 80, 126 - 129, 150
133.	Skrońsko	8	punkt osadniczy	średniowiecze	84
134.	Skrońsko	9	śląd osadniczy	kultura łużycka	20
135.	Skrońsko	10	punkt osadniczy	średniowiecze	101/8, 102/8
136.	Skrońsko	11	śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze	136, 142, 143
137.	Skrońsko	12	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje średniowiecze	119/108, 134/108
138.	Skrońsko	13	punkt osadniczy	średniowiecze	78/58
139.	Skrońsko	14	kurhany?	?	
140.	Skrońsko	15	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia epoka kamienia	
141.	Uszyce	1	nieokreślone nieokreślone grób szkieletowy	kult. grzebyk-dołkow, neolit kultura łużycka okres wpływów rzymskich	635
142.	Uszyce	2	cmentarzysko szkieletowe	średniowiecze	
143.	Uszyce	3	nieokreślone	kultura łużycka	
144.	Uszyce	4	cmentarzysko	kultura łużycka	
145.	Uszyce	5	śląd osadniczy śląd osadniczy osada	kultura łużycka kult. przew., okr. wpł. rzym. póź. średniow. XIV-XV w.	675, 676
146.	Uszyce	6	nieokreślone	kult. łużyc, póź. okr. lateteń lub wczes. ok. wpł. rzym.	643
147.	Uszyce	7	nieokreślone nieokreślone osada	neolit kultura łużycka? kult. przew, okr. wpł. rzym	635
148.	Uszyce	8	osada	kult. przew, okr. wpł. rzym	686
149.	Uszyce	9	osada osada śląd osadniczy	kult. łużyc, V okr.ep. brązu kult. przew, okr. wpł. rzym póź. średniow.XIV-XV w.	699
150.	Uszyce	10	nieokreślone nieokreślone	mezolit nieokreślone	388
151.	Uszyce	11	nieokreślone	wczesna faza wpł. rzyms.	371
152.	Uszyce	12	nieokreślone osada osada śląd osadniczy	mezolit kult. łużyc, V okr.ep. brązu kult. przew, okr. wpł. rzym póź. średniow.XIV-XV w.	377, 380
153.	Uszyce	13	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka kult. przew, okr. wpł. rzym	22
154.	Uszyce	14	grodzisko	wczesne średniowiecze	
155.	Uszyce	15	skarby?	kult. przew, okr. wpł. rzym	

156.	Uszyce	16	śląd osadniczy	X w.	
157.	Uszyce	17	śląd osadniczy	epoka kamienia	
158.	Uszyce	18	śląd osadniczy	pradzieje	
159.	Uszyce	19	śląd osadniczy	pradzieje	
160.	Uszyce	20	skarb?	średniowiecze	
161.	Uszyce	21	śląd osadniczy	średniowiecze	
162.	Uszyce	22	śląd osadniczy	pradzieje	
163.	Uszyce	23	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1019
164.	Uszyce	24	osada	XIV – XV w.	990
165.	Uszyce	25	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1088,1090
166.	Uszyce	26	śląd osadniczy osada	X – XII w. XIV – XV w.	1093, 1094
167.	Uszyce	27	osada	XIV – XV w.	1101
168.	Uszyce	28	osada	XIV – XV w.	1129
169.	Uszyce	29	osada	XIV – XV w.	1107
170.	Uszyce	30	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	1104
171.	Uszyce	31	osada	XIV – XV w.	1047
172.	Uszyce	32	osada	XIV – XV w.	1044
173.	Uszyce	33	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1026, 1027
174.	Uszyce	34	osada	XIV – XV w.	
175.	Uszyce	35	osada	XIV – XV w.	980
176.	Uszyce	36	osada	XIV – XV w.	968, 965
177.	Uszyce	37	osada	XIV – XV w.	904
178.	Uszyce	38	śląd osadniczy osada	X – XII w. XIV – XV w.	888, 889
179.	Uszyce	39	osada	XIV – XV w.	906
180.	Uszyce	40	osada	XIV – XV w.	909, 911
181.	Uszyce	41	osada	XIV – XV w.	916
182.	Uszyce	42	śląd osadniczy	XIV – XV w.	923
183.	Uszyce	43	osada	XIV – XV w.	925
184.	Uszyce	44	osada	XIV – XV w.	845
185.	Uszyce	45	osada	XIV – XV w.	944
186.	Uszyce	46	osada	XIV – XV w.	941
187.	Uszyce	47	osada	XIV – XV w.	936
188.	Uszyce	48	osada	XIV – XV w.	929, 933
189.	Uszyce	49	osada	XIV – XV w.	1074
190.	Uszyce	50	osada	XIV – XV w.	862
191.	Uszyce	51	osada	XIV – XV w.	857, 858
192.	Uszyce	52	osada	XIV – XV w.	854
193.	Uszyce	53	śląd osadniczy	XIV – XV w.	814
194.	Uszyce	54	śląd osadniczy	XIV – XV w.	788
195.	Uszyce	55	osada	XIV – XV w.	792
196.	Uszyce	56	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	778
197.	Uszyce	57	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	769/1, 770, 771
198.	Uszyce	58	osada	XIV – XV w.	773, 774
199.	Uszyce	59	śląd osadniczy	pradzieje	769/1, 770,

			ślad osadniczy	XIV – XV w	771
200.	Uszyce	60	osada	XIV – XV w.	457
201.	Uszyce	61	ślad osadniczy	XIV – XV w.	456
202.	Uszyce	62	osada	XIV – XV w.	457
203.	Uszyce	63	osada	XIV – XV w.	442
204.	Uszyce	64	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	444
205.	Uszyce	65	osada	XIV – XV w.	503
			osada	XIV – XV w.	
206.	Uszyce	66	osada	XIV – XV w.	491
207.	Uszyce	67	osada	XIV – XV w.	474
208.	Uszyce	68	osada	XIV – XV w.	527
209.	Uszyce	69	ślad osadniczy	XIV – XV w.	517
210.	Uszyce	70	osada	kult. przew, okr. wpł. rzym	531
211.	Uszyce	71	osada	XIV – XV w.	533, 534
212.	Uszyce	72	osada	XIV – XV w.	514
213.	Uszyce	73	osada	kultura łużycka, III okres epoki brązu	538
			osada	XIV – XV w.	
214.	Uszyce	74	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	403, 404
215.	Uszyce	75	osada	X – XI w.	635
216.	Uszyce	76	osada	kultura łużycka	632
217.	Uszyce	77	osada	XIV – XV w.	632
218.	Uszyce	78	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	611
			ślad osadniczy	XIV – XV w.	
219.	Uszyce	79	osada	XIV – XV w.	587
220.	Uszyce	80	ślad osadniczy	X – XII w.	588/4
			osada	XIV – XV w.	
221.	Uszyce	81	osada	XIV – XV w.	611
222.	Uszyce	82	osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym	611
			ślad osadniczy	X – XII w.	
223.	Uszyce	83	osada	XIV – XV w.	599, 601
224.	Uszyce	84	osada	XIV – XV w.	602, 603
225.	Uszyce	85	osada	XIV – XV w.	
226.	Uszyce	86	osada	XIV – XV w.	625
227.	Uszyce	87	osada	XIV – XV w.	620/10
228.	Uszyce	88	ślad osadniczy	pradzieje	620/10
229.	Uszyce	89	ślad osadniczy	pradzieje	620/10
230.	Uszyce	90	ślad osadniczy	pradzieje	620/10
			osada	XIV – XV w.	
231.	Uszyce	91	ślad osadniczy	kultura łużycka	615
232.	Uszyce	92	ślad osadniczy	pradzieje	620/10
			osada	XIV – XV w.	
233.	Uszyce	93	ślad osadniczy	kultura łużycka	620/10
			ślad osadniczy	XIV – XV w.	
234.	Uszyce	95	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	620/10

235.	Uszyce	94	osada	XIV – XV w.	620/10
236.	Uszyce	96	osada osada	kult.łużyck,V okr.ep.brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym	39/1
237.	Uszyce	97	osada	póź. średniow. XIV-XV w	51
238.	Uszyce	98	osada	kult.łużyck,V okr.ep.brązu	81
239.	Uszyce	99	osada osada	kult.łużyck,V okr.ep.brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym	346
240.	Uszyce	100	osada osada	kult.łużyck,V okr.ep.brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym	366, 367
241.	Uszyce	101	osada ślad osadniczy	kult.przewo.,okr.wpł.rzym póź.średniow XIV – XV w	386
242.	Uszyce	102	osada osada osada	kult.łużyck,V okr.ep.brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym okres wędrówek ludów	686
243.	Uszyce	103	osada osada ślad osadniczy	kult.przewor,okr.wpł.rzym okres wędrówek ludów póź. średniow. XIV-XV w	675, 676
244.	Uszyce	104	ślad osadniczy ślad osadniczy	kult.łużyck,V okr.ep.brązu kult.przewor.okr.wpł.rzym	663
245.	Uszyce	105	osada	póź. średniow. XIV-XV w	404, 405
246.	Więckowice	1	grodzisko? zaczysko?	? ?	322/67, 325/55 326/55
247.	Więckowice	2	punkt osadniczy	kultura łużycka	
248.	Więckowice	4	punkt osadniczy	średniowiecze	372/44
249.	Więckowice	5	punkt osadniczy ślad osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kult.łużyck. okr. wpł. rzym. kultura przeworska? pradzieje średniowiecze	330/90,332/83 334/81,336/76 338/74 - 28 -
250.	Więckowice	6	punkt osadniczy	średniow. + okr. nowoż.	226/113
251.	Więckowice	7	ślad osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze	263/112
252.	Więckowice	8	punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze	23
253.	Więckowice	9	ślad osadniczy	paleolit schyłkowy	207/80
254.	Więckowice	10	ślad osadniczy	epoka kamienia	159/107
255.	Zdziechowice	2	ślad osadniczy cment. ciałopalne osada	epoka brązu? kultura łużycka kult.przewor,okr.wpł.rzym	503
256.	Zdziechowice	3	osada osada ślad osadniczy	kult. przewor., II-I w.p.n.e. wczesne średniowiecze XIV – XV w.	508
257.	Zdziechowice	4	ślad osadniczy ślad osadniczy osada ślad osadniczy ślad osadniczy	epoka kamienia? epoka brązu? kult.przewor,okr.wpł.rzym pradzieje XI – XII w.	894
258.	Zdziechowice	5	cmentarzysko?	kultura łużycka?	838
259.	Zdziechowice	6	ślad osadniczy? ślad osadniczy	epoka kamienia? neolit	941
260.	Zdziechowice	7	ślad osadniczy	kult.przewor,okr.wpł.rzym	892

			śląd osadniczy	pradzieje	
261.	Zdziechowice	8	śląd osadniczy osada	wczesna epoka brązu kult.przewo.,okr.wpł.rzym	854
262.	Zdziechowice	9	osada śląd osadniczy	kult. łużycka, epoka brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym pradzieje	845, 846
263.	Zdziechowice	10	osada	kult.przewo.,okr.wpł.rzym	404
264.	Zdziechowice	11	osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym	399, 400
265.	Zdziechowice	12	osada osada osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym pradzieje wczesne średniowiecze	283, 284
266.	Zdziechowice	13	śląd osadniczy osada osada osada	epoka kamienia? kult.łużyc, V okr.ep.brązu kult.przewor,okr.wpł.rzym wczesne średniowiecze	3632
267.	Zdziechowice	14	śląd osadniczy osada	epoka kamienia kult.przewors.,faza B2/C1	305
268.	Zdziechowice	15	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesne średniowiecze neolit? pradzieje?	33 L/2 ALP
269.	Zdziechowice	16	osada osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym wczesne średniowiecze	811
270.	Zdziechowice	17	osada	kultura przeworska	803
271.	Zdziechowice	18	śląd osadniczy	kultura przeworska	792, 793
272.	Zdziechowice	19	osada	XIV – XV w.	791, 792, 763
273.	Zdziechowice	20	osada	XIV w.	779,780
274.	Zdziechowice	21	osada	XIV – XV w.	752
275.	Zdziechowice	22	osada	XIV – XV w.	745
276.	Zdziechowice	23	śląd osadniczy	XIV – XV w.	847, 848
277.	Zdziechowice	24	śląd osadniczy osada śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje IX – X w. XIV – XV w.	852
278.	Zdziechowice	25	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	850
279.	Zdziechowice	26	śląd osadniczy	renesans	866, 868
280.	Zdziechowice	27	śląd osadniczy	kultura przeworska?	515
281.	Zdziechowice	28	śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada	kultura łużycka? kult.przewor,okr.wpł.rzym XI – XII w. XIV – XV w.	861
282.	Zdziechowice	29	osada śląd osadniczy	kultura przeworska XIV – XV w.	500
283.	Zdziechowice	30	osada	XIV – XV w.	398
284.	Zdziechowice	31	osada	kult. łużycka?, pradzieje	387, 388
285.	Zdziechowice	32	śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada	neolit kultura łużycka, pradzieje XIV w. ?	381

286.	Zdziechowice	33	osada ślad osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt X – XI w.	290, 291
287.	Zdziechowice	34	ślad osadniczy osada osada ślad osadniczy	kult. przewor. II-I w.p.n.e. kult.przewor,okr.wpł.rzym pradzieje XIV – XV w.	277
288.	Zdziechowice	35	ślad osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	295
289.	Zdziechowice	36	osada ślad osadniczy ślad osadniczy	kult.przewor,okr.wpł.rzym pradzieje VIII – IX w.	305
290.	Zdziechowice	37	ślad osadniczy	pradzieje	302
291.	Zdziechowice	38	ślad osadniczy	pradzieje	302
292.	Zdziechowice	39	osada osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym XIV – XV w.	345
293.	Zdziechowice	40	cmentarzysko	kultura łużycka	33 L/2 ALP
294.	Zdziechowice	41	ślad osadniczy	kultura łużycka	
295.	Zdziechowice	42	ślad osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	245
296.	Zdziechowice	43	ślad osadniczy ślad osadniczy	X – XII w. XIV – XV w.	256
297.	Zdziechowice	44	osada ślad osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt kult.przewor,okr.wpł.rzym	16
298.	Zdziechowice	45	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	258
299.	Zdziechowice	46	ślad osadniczy	XIV – XV w.	18
300.	Zdziechowice	47	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	20
301.	Zdziechowice	48	osada	kultura łużycka	258
302.	Zdziechowice	49	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	82/3, 82/4
303.	Zdziechowice	50	osada	kult.przewor,okr.wpł.rzym	258
304.	Zdziechowice	51	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	276
305.	Zdziechowice	52	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	276
306.	Zdziechowice	53	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	269
307.	Zdziechowice	54	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	263
308.	Zdziechowice	55	ślad osadniczy	XIV – XV w.	34
309.	Zdziechowice	56	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	88
310.	Zdziechowice	57	osada ślad osadniczy	kult.przewor,okr.wpł.rzym XIV – XV w.	414
311.	Zdziechowice	58	ślad osadniczy ślad osadniczy	X – XII w. XIV – XV w.	423, 424
312.	Zdziechowice	59	ślad osadniczy	pradzieje	433

			ślad osadniczy	XIV – XV w.	
313.	Zdziechowice	60	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	450
314.	Zdziechowice	61	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	436
315.	Zdziechowice	62	osada	XIV – XV w.	439
316.	Zdziechowice	63	osada	XIV – XV w.	449, 451
317.	Zdziechowice	64	osada	XIV – XV w.	102
318.	Zdziechowice	65	osada	XIV – XV w.	99
319.	Zdziechowice	66	osada	XIV – XV w.	78
320.	Zdziechowice	67	osada	XIV – XV w.	71, 72
321.	Zdziechowice	68	ślad osadniczy	XIV – XV w.	221
322.	Zdziechowice	69	osada	XIV – XV w.	222, 223
323.	Zdziechowice	70	ślad osadniczy ślad osadniczy	kultura łużycka? XIV – XV w.	113
324.	Zdziechowice	71	ślad osadniczy ślad osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	203/6
325.	Zdziechowice	72	osada	XIV – XV w.	197, 202/1
326.	Zdziechowice	73	osada	XIV – XV w.	187
327.	Zdziechowice	74	osada	XIV – XV w.	221
328.	Zdziechowice	75	osada	XIV – XV w.	222, 223
329.	Zdziechowice	76	ślad osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	228
330.	Zdziechowice	77	osada	XIV – XV w.	237
331.	Zdziechowice	78	osada	XIV – XV w.	237
332.	Zdziechowice	79	osada	XIV – XV w.	228
333.	Zdziechowice	80	ślad osadniczy	XIV – XV w.	682
334.	Zdziechowice	81	osada	XIV – XV w.	581, 582
335.	Zdziechowice	82	osada	XIV – XV w.	593, 594
336.	Zdziechowice	83	osada	XIV – XV w.	598, 600
337.	Zdziechowice	84	osada	XIV – XV w.	604

5.6.4. Zabytki ruchome

Aktualnie obowiązujące przepisy nie zezwalają na działania w zakresie konserwacji i renowacji zabytków sztuki i rzemiosła artystycznego, instrumentów muzycznych oraz drobnych zabytków techniki, łącznie zwanymi zabytkami ruchomymi bez wiedzy i zgody właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. W odniesieniu do Gminy Gorzów Śląski właściwymi są: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu.

Samorządy terytorialne, zgodnie z przepisami mają więc obowiązek prowadzenia działań zabezpieczających zabytki ruchome przed zniszczeniem lub dewastacją, wobec tych obiektów, które stanowią ich własność bądź znajdują się w ich użytkowaniu. Ponadto Gmina sprawuje ochronę i opiekę wobec wszystkich zabytków ruchomych co pozwala na możliwość udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane. Dodatkowo, gminne „Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego lub innych zagrożeń” powinny obejmować wszystkie zabytki ruchome wpisane do Rejestru Zabytków, także te, które nie stanowią własności lub nie są w użytkowaniu Gminy.

A. Zabytki ruchome stanowiące własność lub użytkowane przez Gminę

Pod opieką samorządu gminnego nie znajdują się żadne zabytki ruchome.

B. Zabytki ruchome nie stanowiące własności Gminy

W obrębie Gminy Gorzów znajdują się zabytki ruchome stanowiące wyposażenie czterech kościołów, z których trzy są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego:

1. JAMY – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Małgorzaty, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-155/1-15/09.
2. KOZŁOWICE - wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Jana Chrzciciela, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-528/1-21/71, t.II-148/08.
3. USZYCE – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-81/1-17/95, B-t.II-83/1-17/06.
4. GOŁA – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej wpisane do ewidencji zabytków ruchomych.

Wszystkie wymienione powyżej zabytki ruchome, stanowią własność kościelną i pozostają w użytkowaniu parafii Kozłowice, Uszyce i Zdziechowice.

5.6.5. Zabytki techniki

Zgodnie z zaleceniami Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. 2011 r. Nr 113, poz. 661) dla zabytków techniki wykonano karty adresowe i włączono je do Gminnej Ewidencji Zabytków. W obrębie Gminy Gorzów znajduje się obecnie 5 obiektów, stanowiących nieruchome zabytki techniki. Są to:

1. JASTRZYGOWICE – młyn wodny, nr 48
2. JASTRZYGOWICE – młyn wodny, nr 49
3. KRZYŻANOWICE – kuźnia, koło nr 19
4. KRZYŻANOWICE – kuźnia dworska, koło nr 20
5. ZDZIECHOWICE – gorzelnia, nr 93.

Z 5 obiektów techniki 2 stanowią młyny wodne znajdujące się nad Prosną, we wsi Jastrzygowice, obecnie są nieczynne i znajdują się w rękach prywatnych. Nieczynna jest też gorzelnia w Zdziechowicach i obie kuźnie w Krzyżanowicach, które są również własnością prywatną.

5.6.6. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

Tereny te najczęściej stanowią integralną część jednego z obszarów chronionych strefą „A”, „B” lub „K” choć niekiedy występują samotnie.

Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w granicach historycznych. Nie należy dzielić tych terenów na działki użytkowe, a w miarę możliwości zachować własność całości lub dążyć do scalania gruntów przez jednego właściciela.

Na obszarach chronionych założeń zieleni wprowadza się zakaz prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnienia z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

Wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gdy nie przewiduje się prac

Renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej. W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów pałacowych, folwarki jako tereny gospodarcze, polany parkowe jako łąki krajobrazowe (bez wprowadzania nasadzeń), tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni. Prace melioracyjne powinny być projektowane i prowadzone w ten sposób, aby nie niszczyć naturalnych zadrzewień, zwłaszcza tych rosnących nad brzegami cieków wodnych. Prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnego systemu wodnego.

Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew. Są to bowiem naturalne pasy ochronne, których kontynuację powinno się przewidzieć w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i planach zadrzewień. Zalecane jest stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych.

Postuluje się połączenie poszczególnych założeń zielonymi pasami zadrzewień zlokalizowanymi wzdłuż cieków wodnych, alej, grup zadrzewień śródpolnych tworząc ciągi ekologiczne.

Na terenie Gminy Gorzów znajduje się 16 następujących, zabytkowych układów zieleni kształtowanej, ujętych w Ewidencji, z których 2 są wpisane do Rejestru Zabytków:

1. BUDZÓW - cmentarz ewangelicko-augsburski
2. BUDZÓW - park w zespole dworskim
2. GOŁA - cmentarz rzymsko-katolicki
3. GOŁA - cmentarz ewangelicko-augsburski
4. JAMY - park krajobrazowy (wpisany do Rejestru Zabytków)
5. JAMY - cmentarz rzymsko-katolicki
6. JAMY- PIASECZNA - aleja śródpolna
7. KOZŁOWICE - cmentarz rzymsko-katolicki
8. KRZYŻANOWICE - park w zespole dworskim
9. KRZYŻANOWICE - cmentarz ewangelicko-augsburski
10. SKROŃSKO - cmentarz rzymsko-katolicki
11. USZYCE - park krajobrazowy (wpisany do Rejestru Zabytków)
12. USZYCE - cmentarz rzymsko-katolicki
13. ZDZIECHOWICE - cmentarz rzymsko-katolicki
14. ZDZIECHOWICE - stary cmentarz rzymsko-katolicki
15. GORZÓW ŚLĄSKI - park dworski
16. GORZÓW ŚLĄSKI - cmentarz komunalny.

Wśród nich jest 10 cmentarzy, które stanowią własność kościelną i pozostają w użytkowaniu parafii Gorzów Śląski, Kozłowice, Kościeliska (Skrońsko), Uszyce i Zdziechowice. Natomiast z 5 parków usytuowanych w zespołach dworskich i pałacowych w Budzowie, Jamach, Krzyżanowicach, Uszycach i Gorzowie Śląskim aż 3 wraz z dawnymi dworami, aktualnie znajdują się w rękach prywatnych, jeden jest w rękach kościelnych (Uszyce) a jeden pozostaje własnością gminy - Gorzów Śląski. Wśród założeń zieleni znajduje się również jedyna zachowana aleja śródpolna (Jamy).

5.6.7. Strefy ochrony konserwatorskiej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski powinno określić maksymalny zasięg przestrzenny oraz ogólne zasady i sposób zagospodarowania następujących stref:

- A – ścisłej ochrony konserwatorskiej
- B – pośredniej ochrony konserwatorskiej
- K – ochrony krajobrazu kulturowego.

Strefy te powinny być uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.6.7.1. Strefa A – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne.

W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej, architektonicznego wystroju.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Standardy te powinny uwzględniać następujące cele:

- zachowanie historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wewnątrz urbanistycznych i kompozycji zieleni
- konserwacja zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: posadzki (nawierzchnie, ciek i zbiorniki wodne, sposób użytkowania gruntów), ścian (zabudowa, zieleń) oraz dążenie do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków,
- dostosowanie nowej i modernizowanej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej, w zakresie sytuacji, skali, bryły, geometrii dachów, podziałów elewacji architektonicznych, proporcji powierzchni murów,
- usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowego zespołu oraz jego poszczególnych obiektów, nawiązanie do ich programu historycznego i eliminacji uciążliwych funkcji.

W obrębie strefy „A” wszelka działalność budowlana dotycząca obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub na mocy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz podziały nieruchomości naruszające i zmieniające zabytkowy układ urbanistyczny wymagają pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W strefie „A” ochronie podlegają wszelkie znaleziska archeologiczne. Ustala się wymóg uzyskania pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podjęcie prac ziemnych, prowadzonych w obrębie stanowisk archeologicznych. W wypadku podejmowania inwestycji budowlanych inwestor musi przeprowadzić uzgodnienia projektu inwestycyjnego oraz zapewnić nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi lub badaniami ratowniczymi.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski - strefa „A” obejmuje :

Wszystkie obiekty wpisane do Rejestru Zabytków czyli 19 obiektów architektury i budownictwa, 2 zabytkowe założenia zieleni oraz 1 stanowisko archeologiczne znajdujące się we wsiach:

- 14 obiektów architektury znajdujące się w mieście Gorzów Śląski (10) oraz we wsiach Jamy (3), Uszyce (2), Budzów, Goła, Kozłowice, Skrońsko (po 1)
- 2 zabytkowe założenia zieleni znajdujące się we wsiach Jamy i Uszyce
- 1 stanowisko archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków Archeologicznych znajdujące się we wsi Pawłowice.

5.6.7.2. Strefa B – pośredniej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów, co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej oraz wystroju architektonicznego, w odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określać na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać następujące cele:

- dążenie do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, przede wszystkim układu dróg i rodzaju ich pokrycia oraz podziału działek i sposobu ich zagospodarowania,
- restauracja i modernizacja techniczna obiektów o wartościach kulturowych,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

W strefie tej należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych powinny być prowadzone po uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski strefy „B” obejmują:

- dla miasta Gorzów Śląski - obszar zwartej zabudowy miejskiej obejmującej urbanistyczny układ miasta oparty na niepełnej owalnicy, usytuowanej w kierunku wschód - zachód, zawarty w zabudowie obrzeżnej ulic przyrynkowych, oprócz Rynku, oba kościoły i wyloty drożne na północy, południu i zachodzie,
- dla wsi Uszyce – zespół dworsko - folwarczny główny (Annenhof) obejmujący obszar dawnego dworu, folwarku z zabudowaniami folwarcznymi i domem rządcy oraz zespołem domów robotników folwarcznych (dwojaki, czworaki),
- dla wsi Budzów, Jamy, Jastrzygowice, Kozłowice, Krzyżanowice, Nowa Wieś, Pawłowice, Skrońsko, Zdziechowice - zespoły dworsko-parkowe z zabudowaniami folwarcznymi oraz innymi obiektami zabytkowymi poza tymi zespołami,
- dla pozostałych miejscowości gminy Gorzów Śląski wszystkie obiekty zabytkowe znajdujące się w ewidencji.

5.6.7.3. Strefa W i OW – ochrony archeologicznej

Wszelkie prace ziemne w obrębie wszystkich stanowisk archeologicznych muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi prowadzonymi przez archeologów na koszt inwestora. O terminie rozpoczęcia badań archeologicznych i wyborze wykonawcy ratowniczych badań archeologicznych należy powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na inwestorze i wykonawcy ciąży obowiązek każdorazowego powiadamiania Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich nowych znaleziskach archeologicznych, zgodnie z art. 32 ust 1 oraz art. 33 ust 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. W przypadku nowych odkryć archeologicznych niezbędne jest przeprowadzenie badań ratowniczych archeologicznych celem zabezpieczenia i udokumentowania znalezisk.

Stanowiska naziemne - takie jak grodziska czy kurhany - czyli trwałe elementy krajobrazowe, nie mogą być zabudowane, przeobrażane, niwelowane, a wszelkie roboty ziemne w ich obrębie są dopuszczalne wyłącznie za zgodą Ministra Kultury.

Stanowiska płaskie - zlokalizowane pod powierzchnią - mogą być objęte różnorodnymi pracami.

Użytkowanie rolnicze gruntu zawierającego relikty kulturowe, nawet jeśli na powierzchni terenu i w warstwie ornej występują zabytki ruchome, może być prowadzone bez przeszkód, z wyłączeniem głębokiej orki.

Dla ochrony zabytków archeologicznych wytyczne wyróżniają 2 następujące strefy:

- strefa „W” – ochrony archeologicznej
- strefa „OW” – obserwacji archeologicznej.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej

Jest to obszar występowania zwartych nawarstwień lub nagromadzeń pozostałości kulturowych pradziejowych i historycznych. Wszelkie roboty budowlane w strefie „W” muszą być prowadzone wyłącznie za zezwoleniem Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z warunkami tegoż zezwolenia, a w wypadku stanowisk naziemnych za zgodą Ministra Kultury.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski strefa „W” obejmuje:

- Stanowisko archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków: Zabytków tj. stanowisko nr 20 we wsi Pawłowice. Stanowisko to zlokalizowane jest na mapie topograficznej w skali 1:10 000, stanowiącej załącznik do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego.
- Wszystkie pozostałe stanowiska archeologiczne tj. 337, zostały zlokalizowane na mapie topograficznej w skali 1:10 000, stanowiącej załącznik do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, wynikające ze stanu i funkcjonowania środowiska kulturalnego.

Strefa OW – obserwacji archeologicznej

Są to tereny w pobliżu stanowisk archeologicznych, w miejscach o dużym prawdopodobieństwie występowania nowych znalezisk, które stanowią strefę przypuszczalnego występowania znalezisk archeologicznych. W jej obrębie wszelkie prace i wykopy budowlane winny być prowadzone po uprzednim uzyskaniu zgody od Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu.

Wszelkie inwestycje planowane na obszarach objętych strefą „OW” powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski strefa „OW” pokrywa się ze strefą „W”.

Ponadto dla wsi Uszyce i Zdziechowice zwarty obszar obserwacji archeologicznej oznaczony na mapie „Lokalizacja obiektów zabytkowych i strefy ochrony konserwatorskiej”.

5.6.7.4. Strefa K – ochrony krajobrazu kulturowego

Obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym, w wyniku działalności ludzkiej. Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Standardy te powinny uwzględniać następujące cele:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem,
- ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem,
- ochronę form i sposób użytkowania takich terenów jak: rozłogi pól, układy dróg, miedz, zadrzewień śródpolnych, alej, szpalerów, grobli, stawów, przebiegi cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i form użytkowania,
- zaleca się, aby nową zabudowę poddać szczegółowym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły, ustalić za dopuszczalne co najwyżej dwie kondygnacje z dachami o stromych połaciach, krytych dachówką ceramiczną, ewentualnie z użytkowym poddaszem skrytym w dachu.

Jest to strefa ochrony wszelkich elementów krajobrazotwórczych (drogi, zespoły zieleni np. lasy, ciek wodne i inne), wobec których jakiekolwiek ingerencje winny być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

W strefie K w obrębie gminy Gorzów Śląski można wyróżnić dwie następujące formy ochrony przyrody:

- użytki ekologiczne
- pomniki przyrody ożywionej.

Użytki ekologiczne

Na terenie gminy, w dolinie Proсны znajduje się zespół 17 użytków ekologicznych. Są to obszary bagienne, częściowo na glebach torfowych, z licznymi kępami drzew i krzewów oraz pozostałością starorzeczy, powołane do ochrony pozostałości ekosystemów. Zostały uznane za chronione Rozporządzeniem Nr 33/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 23 grudnia 1966 r. (Dz. U. Woj. Częst. z dnia 20.01.1997 r. Nr 2, poz. 6), Rozporządzeniem Nr 0151/P/9/2003 Wojewody Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. (Dz. U. Woj. Opol. z dnia 29.12.2003 r. Nr 109, poz. 2304).

Pomniki przyrody

Na obszarze gminy Gorzów znajdują się 4 pomniki przyrody ożywionej - drzewa pomnikowe - chronione Rozporządzeniem Wojewody Częstochowskiego nr 23/94 z dnia 30 grudnia 1994 r. (Dz. U. Nr 2 z dnia 9.01.1995 r.), Rozporządzeniem Nr 0151/P/38/05 Wojewody Opolskiego z dnia 26 października 2005 r. (Dz. U. Woj. Opol. z dnia 07.11.2005 r. Nr 72, poz. 2331).

Są to:

- sosna pospolita, grupa drzew – 2 szt. zrosnięte ze sobą, (nr rej. woj. 7/29)
 - oddział 86 c leśnictwo Tęczynów
- platan klonolistny (nr rej. woj. 7/30) - park dworski Uszyce
- kłokoczka południowa (nr rej. woj. 7/247) - Gorzów Śląski, ul. Krótka
- dąb szypułkowy (nr rej. woj. 7/248) - przy drodze między Pawłowicami a Kozłowicami.

W 2014 i w 2016 r. na mocy uchwał Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim ustanowiono 7 kolejnych, następujących pomników przyrody:

- dąb szypułkowy - Gorzów Śląski, ul. Golska (uchwała nr XXXIX/290/2014 z dnia 25.06.2014r.)
- 2 dęby szypułkowe – Gorzów Śląski, ul. Zielona - cmentarz komunalny (uchwała nr XX/139/2016 z dnia 25.05.2016r)
- grusza pospolita - Gorzów Śląski, ul. Krótka (uchwała nr XX/139/2016 z dnia 25.05.2016r.)

- dąb szypułkowy - Jamy (uchwała nr XX/139/2016 z dnia 25.05.2016r)
- 2 dęby szypułkowe - Budzów, cmentarz ewangelicki (uchwała nr XX/139/2016 z dnia 25.05.2016r).

Ponadto Ekologiczny System Obszarów Chronionych uzupełniają zabytkowe układy zieleni kształtowanej, na które składają się:

- parki dworskie w Budzowie, Jamach, Krzyżanowicach, Uszycach, Zdziechowicach i w mieście Gorzów Śląski,
- cmentarze parafialne rzymsko-katolickie i ewangelickie w Budzowie, Gołej, Jamach, Kozłowicach, Krzyżanowicach, Skrońsku, Uszycach i Zdziechowicach ,
- zachowane drogi historyczne, obecnie częściowo polne i leśne,
- ciągi drzew przydrożnych i zadrzewienia śródpolne – aleja śródpolna w Jamach-Piasecznej.

5.7. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejszymi zabytkami w gminie Gorzów są niewątpliwie najstarsze drewniane kościoły, czyli przede wszystkim drewniany kościół parafialny, p.w. Wniebowzięcia N.M.P. w Uszycach (z 1517 r.) oraz kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Kozłowicach (2 połowa XVII w.), kościół filialny p.w. św. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej w Gołej (XVII/XVIII w.) i kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty w Jamach (1792 r.) wszystkie wraz z wyposażeniem wnętrza. Ponadto należy tu również zespół pałacowo - parkowy w Uszycach (XVIII w.) i w Jamach (XIX w.). Wszystkie te obiekty są wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

6. Analiza szans i zagrożeń dziedzictwa kulturowego.

Szansą dla Opolszczyzny jest regionalny zasób zabytkowy, występowanie obiektów zabytkowych na terenie całego województwa. Atutami są pomniki historii oraz zespoły rezydencjonalne i zamki o znaczeniu ponadregionalnym, sakralna architektura drewniana i zespoły średniowiecznych kościołów z polichromiami. Samorządy wykorzystują zasoby zabytkowe i przyrodnicze do popularyzacji i promocji gmin. W ostatnich latach wiele zabytkowych obiektów, będących własnością samorządów poddano konserwacji i adaptacji poszerzając o nowe kulturowe i turystyczne oferty.

Wzrasta społeczne zainteresowanie lokalną historią i zabytkami. Społeczności lokalne szukają wyróżników swych miejscowości (często z dziedzictwa kulturowego) aby kreować nowe produkty turystyczne. Wzrasta też zainteresowanie dziedzictwem niematerialnym m. in. dziedzictwem kulinarnym regionu.

Jednocześnie podstawowe problemy związane ze skuteczną opieką nad zabytkami to niewystarczające fundusze, słaba edukacja w obszarze regionalnego dziedzictwa, brak wiedzy i skutecznych narzędzi. Z jednej strony jest to wynikiem słabego zaangażowania gmin w finansowanie opieki nad zabytkami, problemy prywatnych właścicieli zabytków, którzy mają mniejsze szanse na pozyskanie dotacji (a z dotacji unijnych są w zasadzie wykluczeni).

Równocześnie część właścicieli zabytków ma niski poziom wiedzy o opiece nad zabytkami, podobnie jak część samorządów. Także szeroko rozumiana edukacja, o znaczeniu dziedzictwa kulturowego, jest niewystarczająca. Wynika ona z jednej strony z braku ciekawych i szeroko popularyzowanych programów nauczania, z drugiej strony ze szczupłych kadr badaczy dziedzictwa kulturowego Opolszczyzny oraz braku organizacji pozarządowych i społeczników zajmujących się tą problematyką na poziomie regionalnym. Brak też kompleksowego systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego.

Niepokojące jest też minimalistyczne zaangażowanie samorządów w ochronę krajobrazu regionu, dbałość o utrzymanie zabudowy z zachowaniem tradycyjnych form i materiałów oraz szybki proces utraty zabytków techniki i zabudowy folwarcznej. Ponadto problemem jest niewielkie wykorzystanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków oraz utrwalania i udostępniania wiedzy o nich.

6.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Struktura funkcjonalno - przestrzenna gminy Gorzów Śląski kształtowała się przez wiele wieków i miała na nią wpływ uwarunkowania o różnej genezie. Do najważniejszych czynników należą: uwarunkowania historyczne, uwarunkowania przyrodnicze (w tym pokrycie terenu – lasy, ukształtowanie terenu) oraz trwałe elementy zagospodarowania, takie jak: rzeki, drogi, zamknięte tereny wojskowe, które stanowią bariery przestrzenne. W Gminie Gorzów bariery takie stanowią drogi krajowe nr 42 i 45 oraz rzeka Proсна.

Gminę miejsko - wiejską Gorzów Śląski tworzy miasto Gorzów oraz 14 następujących sołectw: Budzów, Dębina, Goła, Jamy, Jastrzygowice, Kozłowice, Kobyla Góra, Krzyżanowice, Nowa Wieś, Pakoszów, Pawłowice, Skrońsko, Uszyce, Zdziechowice. Ze względu na charakter zabudowy w gminie Gorzów (poza miastem) występują 2 typy krajobrazu:

- wiejski z zabudową zwartą (Budzów, Jastrzygowice, Kozłowice, Krzyżanowice, Pawłowice, Uszyce, Zdziechowice),
- wiejski z zabudową rozproszoną (pozostałe wsie).

Najczęściej występującym układem przestrzennym we wsiach gminy Gorzów jest przydrożnica o charakterze zwartym lub rozproszonym (Budzów, Kozłowice, Pawłowice, Skrońsko, Zdziechowice). Pozostałe wsie mają układ ulicówki (Dębina, Jamy, Jastrzygowice, Krzyżanowice, Kobyla Góra, Pakoszów).

W większości wsi wymienione układy są naruszone w niewielkim stopniu. Nowa zabudowa (mieszkaniowa i usługowa) występuje głównie w mieście Gorzów oraz większych wsiach (Kozłowice, Pawłowice, Uszyce, Zdziechowice). Zmiana charakteru zabudowy następuje w wyniku przebudowy, wymiany i uzupełnień z pominięciem cech tradycyjnych i regionalnych. Stopień występowania tych zjawisk jest proporcjonalny do natężenia ruchu budowlanego: wyższy w większych wsiach, niewielki w mniejszych wsiach.

Ogólnie układy przestrzenne wsi w gminie Gorzów nie reprezentują wybitnych wartości historycznych, kompozycyjnych i krajobrazowych i nie wymagają ochrony prawnej.

Natomiast ochronie podlega układ urbanistyczny miasta Gorzów Śląski, który częściowo zachował średniowieczny układ. Oparty jest na niepełnej owalnicy, usytuowanej wzdłużnie w kierunku wschód – zachód, zdeformowanej skrzyżowaniem drogi północ - południe, przechodzącej w 2/3 owalnicy, prostopadle do osi kompozycji. Od strony wschodniej Rynku układ ulic ukształtował prostokątny blok z wewnętrznym podziałem uliczką gospodarczą. Od strony zachodniej Rynek zamyka blok wpisany w owalnicę. Na zewnątrz owalnicy, od strony północnej i południowej, znajdują się wzdłużne bloki zabudowy obrzeżnej. Kościół parafialny rzymsko – katolicki został usytuowany na zewnątrz układu, poza północnym blokiem zabudowy obrzeżnej.

Ochronie konserwatorskiej podlega zespół urbanistyczny w granicach zewnętrznych działek bloków obrzeżnych, jak również wyloty drożne na północy, południu i zachodzie.

6. 2. Uwarunkowania przyrodnicze

Gmina Gorzów Śląski charakteryzuje się dużą harmonią krajobrazu, mimo zachwianych mechanizmów ochrony i równowagi biologicznej. Najbardziej przekształcone obszary występują w okolicy Gorzowa Śląskiego, Kozłowic i Zdziechowic. Jednak znaczna ilość

naturalnych elementów wzmacniających ekosystemy polne, wpływa pozytywnie na harmonię krajobrazu i hamuje procesy degradujące.

System przyrodniczy gminy Gorzów tworzony jest przez przestrzenny układ form przyrodniczych, na który składają się:

- niewielkie i rozproszone kompleksy leśne w środkowej, północnej i południowej części gminy pełniące rolę lokalnych węzłów ekologicznych i oddziałujące na bezpośrednio przyległe obszary
- korytarze ekologiczne - elementy tranzytowe, składające się z mało zniekształconych, stanowiących połączenie rozproszonych kompleksów leśnych i zieleni śródpolnej, sprzyjający migracji flory i fauny.

Analiza przestrzenna układu ekologicznego gminy Gorzów wskazuje na istnienie korytarzy ekologicznych, których główną funkcją jest zapewnienie ciągłości przestrzennej dla sąsiednich ekosystemów. Korytarze ekologiczne, sprzyjające utrzymaniu równowagi w przyrodzie, powinny być chronione przed nadmierną urbanizacją i wykorzystaniem gospodarczym.

Obszar chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu powołuje się w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach środowiska. Głównym powodem ich powoływania jest:

- pełnienie funkcji korytarza ekologicznego,
- stanowienie obszarów predestynowanych do rozwoju turystyki i wypoczynku.

Działalność gospodarcza na takim obszarze nie ulega poważniejszym ograniczeniom, lecz powinna być prowadzona w sposób nie naruszający stanu względnej równowagi ekologicznej. Reżim prawny obszaru chronionego krajobrazu powinien z jednej strony zapewnić ochronę przed uciążliwościami przemysłowymi, a z drugiej – wykorzystać te tereny dla celów ekoturystyki i produkcji zdrowej żywności.

W myśl postanowień ustawy o ochronie przyrody obszar chronionego krajobrazu to obiekt pełniący poza funkcją przyrodniczo - krajobrazową funkcję turystyczno-rekreacyjną.

6.3. Uwarunkowania historyczne

Z chronologii rozwoju osadnictwa na terenie gminy wynika, iż najstarsze osadnictwo powstało już w średniowieczu – miasto Gorzów oraz wsie Skrońsko, Jastrzygowice, Budzów, najmłodsze – wsie kolonialne – na początku XX w. (Kolonia Budzów, Więckowice Nowe).

Ogólnie, układy przestrzenne wsi w gminie Gorzów (poza miastem), nie reprezentują wybitnych wartości historycznych, kompozycyjnych, krajobrazowych i nie wymagają szczególnej ochrony prawnej.

Ponadto na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie podlegają:

- 19 obiektów architektury i budownictwa, wpisanych do rejestru zabytków, wg wykazu zamieszczonego w rozdz. 5.3. „Zabytki objęte prawnymi formami ochrony”,
- 113 - obiekty zabytkowe wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków wg wykazu, w rozdz. 5.4. „Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.”,
- 337 stanowisk archeologicznych wg wykazu w rozdz. 5.4.3. „Zabytki archeologiczne”,
- 16 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, wg wykazu w rozdz. 5.4.6. „Zabytkowe układy zieleni kształtowanej”
- 2 strefy ochrony krajobrazu kulturowego „K” wg wykazu w rozdz. 5.4.7 „Strefy ochrony konserwatorskiej”.

7. Założenia programowe – misja, cele, priorytety oraz kierunki działań.

Misja

Poznanie, akceptacja i odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe, które prowadzi do skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju Opolszczyzny.

Wizja opieki w 2028 roku

Opolszczyzna jest regionem przenikających się kultur działających na rzecz wspólnego dobra jakim jest dziedzictwo kulturowe. Jego mieszkańcy są świadomi wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego, budującego tożsamość regionu oraz inspirującego i aktywizującego do działania na rzecz województwa i lokalnych społeczności. Dzięki akceptacji dziedzictwa, współpracy i przyjętym rozwiązaniom systemowym, ukierunkowanym na rzecz zadbanego zasobu materialnego, przyrodniczego i trosce o dziedzictwo niematerialne, region wzmacnia swój potencjał społeczny, turystyczny i rozwojowy.

7.1. Kierunki działań proponowane w ramach realizacji przyjętych priorytetów

Cel strategiczny I

Skuteczna opieka i ochrona nad regionalnym dziedzictwem kulturowym

Priorytet 1

Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego

Kierunek 1: Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym.

Kierunek 2: Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiących wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych.

Kierunek 3: Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych.

Kierunek 4: Systemowe działania na rzecz zabytków, które uległy zniszczeniu lub uszkodzeniu podczas powodzi w 2024 r.

Priorytet 2

Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków.

Kierunek 1: Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków.

Kierunek 2: Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych woj. opolskiego.

Kierunek 3: Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej woj. opolskiego.

Priorytet 3

Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze

Kierunek 1: Wdrażanie narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu kulturowego.

Kierunek 2: Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego.

Kierunek 3: Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Priorytet 4

Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego

Kierunek 1: Zwiększenie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 2: Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym.

Kierunek 3: Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków.

Cel strategiczny II

Zasoby dziedzictwa kulturowego jako źródło tożsamości i wyznaczania kierunków rozwoju województwa opolskiego.

Priorytet 1

Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej

Kierunek 1: Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego.

Kierunek 2: Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników.

Kierunek 3: Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego.

Priorytet 2

Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego

Kierunek 1: Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 2: Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

Priorytet 3

Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe

Kierunek 1: Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 2: Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 4

Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu

Kierunek 1: Rozwój oferty spędzania wolnego czasu w oparciu o wartości krajobrazu kulturowego.

Kierunek 2: Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa.

Kierunek 3: Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym.

Cele strategiczne i priorytety uwzględniają cele i kierunki działania Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami oraz aktualne kierunki polityki przestrzennej woj. opolskiego, mają zapewnić realizację wyzwań stojących przed regionem w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Opis celów operacyjnych i priorytetów zawiera też wskaźniki umożliwiające ocenę tego programu, jednocześnie nie wskazano konkretnych jednostek przypisanych do ich realizacji. Należy pamiętać, iż odpowiedzialność za realizację zadań dotyczy różnorodnych podmiotów i ich współpracy.

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami**7.2.1. Proponowane postulaty dotyczące zabytków architektury i budownictwa**

Proponuje się wykonanie kart ewidencyjnych zabytków architektury tzw. „białych” dla wszystkich zabytkowych obiektów drewnianych.

Nieużytkowane zabudowania dworskie i budynki gospodarcze, w dawnych zespołach folwarcznych w Kozłowicach, Pawłowicach, Skrońsku, Uszycach i Zdziechowicach powinny zostać niezwłocznie zabezpieczone przed dalszym zniszczeniem i dewastacją.

Ponadto w stanie zaniedbanym i wymagającym zabiegów pielęgnacyjnych oraz cięć sanitarnych są dawne parki dworskie w Budzowie i Krzyżanowicach.

Wobec pozostałych obiektów stanowiących własność prywatną należy wykorzystać wszelkie dostępne przepisy dla nakłonienia właścicieli do przeprowadzenia

niezbędnych prac zabezpieczających. Istotną tu może okazać się pomoc władz Gminy w uzyskaniu kredytów (np. hipotecznych) na prace zabezpieczające.

7.2.2. Proponowane postulaty dotyczące zabytków techniki

Ponad połowę zabytków techniki stanowią młyny (3 młyny wodne), usytuowane wzdłuż rzeki Prosny i jej dopływów. Znajdują się one w dobrym lub dostatecznym stanie technicznym.

Zabytki te są ściśle związane z historią zagospodarowania obszaru Górnej Prosny i posiadają ciekawe walory kulturowe. Dlatego warto byłoby je wyeksponować i uczynić z nich atrakcje turystyczne gminy Gorzów.

7.2.3. Proponowane postulaty dotyczące zabytków ruchomych

Proponuje się wystąpienie do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu o objęcie pełną ewidencją zabytkowego wyposażenia kościołów wpisanych do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego oraz wyposażenia kościoła filialnego w Gołej. Wykonana, według aktualnie obowiązujących zasad, dokumentacja stanie się ważnym elementem ochrony przeciw kradzieżowej (umożliwia poszukiwanie i ewentualne odzyskanie obiektów zrabowanych) a ponadto określa potrzeby i kierunek działań konserwatorskich w zakresie renowacji.

Ponadto proponuje się wykonanie kart zabytków ruchomych dla najwartościowszych nagrobków na wszystkich cmentarzach parafialnych katolickich i ewangelickich znajdujących się na terenie gminy.

7.2.4. Propozycje dotyczące stanowisk archeologicznych.

W związku z dużym zagęszczeniem stanowisk archeologicznych i występowaniem licznych śladów dawnego osadnictwa, postuluje się, aby wszystkie tzw. inwestycje liniowe (wodociągi, kanalizacja sanitarna i deszczowa, sieci energetyczne, melioracje, kablowe), były na obszarze całej gminy, objęte nadzorem archeologicznym w trakcie wykonywania prac ziemnych. Dotyczy to w szczególności miejscowości: Uszyce i Zdziechowice, gdzie występują największe skupiska stanowisk archeologicznych.

7.2.5. Propozycje dotyczące zabytkowych zespołów zieleni kształtowanej.

Dla zabytkowych założeń zieleni kształtowanej zaleca się wykonanie „Teczki ewidencyjnej cmentarza” w Jamach, Kozłowicach, Krzyżanowicach, Skrońsku i Uszycach.

Ponadto w stanie zadowalającym lecz wymagającym zabiegów pielęgnacyjnych jest dawny park dworski w Uszycach i Jamach, dla których zaleca się też wykonanie „Teczki ewidencyjnej parku”.

Ochroną konserwatorską, przez włączenie do strefy K - ochrony krajobrazu kulturowego - winny zostać objęte dodatkowo następujące obszary:

1. System obszarów leśnych, tworzących ciąg powiązań przyrodniczych, proponowany do ochrony jako element projektowanego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych.
2. „Dolina Prosny” – główny korytarz ekologiczny, proponowana do objęcia ochroną jako obszar chronionego krajobrazu. Obejmuje tereny leśne i użytki rolne w dolinie Prosny.
3. Rezerwat w pradolinie rzeki Prosny – projektowany rezerwat obejmuje tereny zalewowe w dolinie Prosny. Są to tereny bagienne, częściowo na glebach torfowych z licznymi kępami drzew i krzewów i pozostałościami starorzeczy.
4. Użytek ekologiczny „Źródliko” – obejmuje źródliko na skraju lasu z ciekawym zespołem roślinnym charakteryzujący się dużą bioróżnorodnością.

Zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski” proponuje się objęcie ochroną prawną tych cennych przyrodniczo terenów.

7.3. Zadania wynikające z programu opieki nad zabytkami

Zadania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski” przyjęte uchwałą nr XXIII/157/2016 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzów Śląski.

1. Gmina Gorzów winna opracować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich wsi wchodzących w skład gminy.
2. Tereny, dla których obowiązuje sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:
 - obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziałów nieruchomości (nie wyznaczono granic obszarów wymagających przeprowadzenia scaleń),
 - obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²,
 - obszary przestrzeni publicznej,
 - ulice i place, tereny zieleni, tereny sportu.
3. Ze względu na brak sporządzonego, zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. „Prawo wodne”, Planu zarządzania ryzykiem powodziowym, w nowym studium winno uwzględnić się obszar szczególnego zagrożenia powodzią rozumiany jako obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat.

Głównym kierunkiem działań podejmowanych w zakresie ochrony przeciwpowodziowej powinno być stworzenie sprawnego systemu bezpośrednich zabezpieczeń terenów zainwestowanych przed stratami wskutek zalewów powodziowych (wałów, polderów urządzeń hydrotechnicznych), należy dążyć do stworzenia sprawnego systemu monitoringu zagrożeń i organizacji działań zabezpieczających i ratunkowych w sytuacjach kryzysowych.

Wśród podstawowych kierunków mających na celu ochronę przeciwpowodziową istotne znaczenie mają działania urbanistyczno – planistyczne zmierzające do przenoszenia obiektów zagrożonych, wysiedlenia i zmiany sposobu zagospodarowania, a przede wszystkim zdecydowanego ograniczenia wszelkiej zabudowy na terenach zalewowych.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zakłada się realizację założeń programowych, określonych w rozdziale 7, w ramach podstawowych narzędzi:

- **instrumenty prawne** – wynikające z przepisów ustawowych, m. in. wdrożenia ustawy krajobrazowej, przeprowadzenie audytu krajobrazowego, wdrożenie wojewódzkiego planu zagospodarowania przestrzennego,
- **instrumenty finansowe** – korzystanie z programów uwzględniających finansowanie prac z fundusze europejskich oraz finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością SWO, dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków dla właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i nie będących własnością SWO,

- **instrumenty koordynacji** – realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w strategii wojewódzkiej i innych dokumentach, w tym wdrażanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami, współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, z innymi jednostkami samorządowymi - z gminami i powiatami, organizacjami wyznaniowymi oraz właścicielami zabytków,
- **instrumenty społeczne** – m.in. system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, systemy szkoleń dla właścicieli obiektów zabytkowych w obszarze dziedzictwa kulturowego, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- **instrumenty kontrolne** – monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie, współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu i Oddziałem Tere-nowym Narodowego Instytucji Dziedzictwa w Opolu (monitorowanie Pomników Historii).

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Fundusze na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego pochodzą z budżetu państwa - Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny oraz budżetów jednostek samorządów terytorialnych oraz funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Szczególnie ochronie zabytków są poświęcone programy operacyjne uruchomione przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl), pozwalające na uzyskanie dofinansowania na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Programy z zakresu dziedzictwa kulturowego z priorytetami w obszarze ochrony zabytków to:

- ochrona zabytków, którego celem jest zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, ze szczególnym uwzględnieniem dofinansowania prac przy obiektach najbardziej zagrożonych i najcenniejszych zabytkach, mających szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, zarówno w kontekście ogólnopolskim jak i lokalnym, gdzie pełnią rolę nośnika historii i tradycji. Na dofinansowanie nie mogą liczyć projekty zakładające przebudowę lub znaczącą rekonstrukcję obiektów zabytkowych. Dotację mogą otrzymać beneficjenci wymienieni w art. 73 ustawy o ochronie zabytków.

- wspieranie działań muzealnych, których celem jest wspieranie działalności muzeów w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwami, księgozbiorami i prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie mogą występować samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem współ-prowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego), organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Ministerstwo wybrało do realizacji następujące programy:

- ochrona zabytków,
- wspieranie działań muzealnych,
- kultura ludowa i tradycyjna,
- ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju,
- groby i cmentarze wojenne w kraju,
- infrastruktura kultury.

- infrastruktura szkolnictwa artystycznego,
- infrastruktura domów kultury,
- kultura dostępna,
- kultura cyfrowa,
- edukacja kulturalna,
- promesa dla kultury.

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (www.wuozopole.pl)

System finansowania zabytków określa ustawa o ochronie zabytków z 2003r. (art. 71-83a). Dotacje przyznawane przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mogą być udzielane na planowane do wykonania prace lub jako refundacje poniesionych wcześniej nakładów. Wnioski do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na planowane prace składa się do 28 lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja. W przypadku refundacji wniosek składa się do 30 czerwca roku, w którym ma być udzielona dotacja na dofinansowanie prac wykonanych w ciągu 3 lat poprzedzających złożenie wniosku. Liczba i wysokość udzielanych dotacji zależy od liczby zgłoszonych wniosków i wysokości środków posiadanych w budżecie na ten cel przez OWKZ. Dotacje na te prace zwykle nie przekraczają 50% wartości całości choć istnieje możliwość dofinansowania do 100% wartości zadania, jednak pod ściśle określonymi warunkami dotyczącymi przede wszystkim stanu zachowania zabytku i jego szczególnej wartości lub skomplikowanych prac pod względem technologicznym. Dotacje mogą być przyznawane podmiotom nienależącym do sektora finansów publicznych, czyli osobom fizycznym, jednostkom samorządu terytorialnego lub właścicielom czy posiadaczom zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (www.mswia.gov.pl)

Fundusz Kościelny jest przeznaczony m. in. na remonty i konserwację zabytkowych obiektów sakralnych, tylko na podstawowe prace zabezpieczające sam obiekt (remonty dachów, elewacji, osuszanie, odgrzybianie, remonty instalacji) bez wystroju, otoczenia obiektów towarzyszących. Podmiotami uprawnionymi do otrzymania dotacji są osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Środki samorządowe z budżetu województwa opolskiego.

Ze środków województwa udziela się dotacji celowych na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi i robotami budowlanymi przy zabytkach posiadającymi istotne znaczenie kulturowe i znajdującymi na obszarze woj. opolskiego. W corocznym ogłoszeniu podaje się wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków i ich rozpatrzenia. Inne formy wspierania edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego to realizacja otwartych konkursów ofert.

Województwo opolskie będzie realizowało wydatki w ramach działalności bieżącej i inwestycyjnej regionalnych instytucji kultury oraz jednostek organizacyjnych posiadających swe siedziby w obiektach zabytkowych.

Środki jednostek samorządu terytorialnego – gminy i powiaty

Jedną z form działalności samorządów w zakresie ochrony zabytków jest wspieranie finansowe właścicieli obiektów zabytkowych przy remontach i konserwacji obiektów. Dotowanie prac przez samorządy musi być zgodne z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71 – 83 a). Odbывается to poprzez uchwały radnych w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu gminy (powiatu, województwa) na prace konserwatorskie, restauratorskie lub prace budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz włączonym do gminnej ewidencji zabytków.

Jednocześnie samorządy realizują wydatki w ramach działalności bieżącej i inwestycyjnej lokalnych instytucji kultury oraz jednostek organizacyjnych posiadających swe siedziby w obiektach zabytkowych.

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

Poza źródłami finansowania pochodzącymi ze środków publicznych budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się też przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.. W obecnej perspektywie polityka spójności jest realizowana z następujących funduszy unijnych:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- Europejski Fundusz Społeczny,
- Fundusz Spójności,
- Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury,
- Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji,
- Środki wspierające dziedzictwo kulturowe (np. Fundusze Europejskie na infrastrukturę, klimat, środowisko na lata 2021-2027).

Wsparcie kultury i ochrony zabytków w perspektywie finansowej 2021-2027 jest realizowane z **Programu Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027** (w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego) w zakresie Celu Polityki 5: Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych. Są to następujące działania:

- Działanie FEOP.10.01 - Dziedzictwo kulturowe i kultura, rozwój turystyki na obszarach miejskich – Aglomeracja Opolska.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.

- Działanie FEOP.10.02 - Rewitalizacja na obszarach miejskich.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.

- Działanie FEOP.10.03 - Europejska Inicjatywa Społeczna - Aglomeracja Opolska.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich.

- Działanie FEOP.10.04 - Dziedzictwo kulturowe i kultura, rozwój turystyki na obszarach innych niż miejskie - 4 subregiony.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

- Działanie FEOP.10.05 - Rewitalizacja na obszarach innych niż miejskie.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

- Działanie FEOP.10.06 - Europejska Inicjatywa Społeczna - 4 subregiony.

Cel szczegółowy - EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

- Program Interreg Czechy – Polska 2021-2027.

Program jest kontynuacją poprzednich edycji programu z lat 2007-2013 i 2014-2020. W programie obowiązuje zasada partnerstwa tzn. programy muszą być realizowane w czesko-polskim partnerstwie (co najmniej jeden partner z każdego kraju) i przynosić korzyści dla pogranicza i jego mieszkańców.

Instytucją zarządzającą programem jest czeskie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Współzarządzającą instytucją krajową jest polskie Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Wspólny sekretariat programu (główny podmiot wykonawczy odpowiadający za Kontakty z beneficjentami) mieści się w Ołomuńcu. Jego działania na terenie woj. opolskiego wspiera Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego.

Realizacja zadań w obszarze dziedzictwa kulturowego mieści się w priorytecie 2 Bezpośrednimi beneficjentami projektów mogą być np. jednostki samorządu terytorialnego, ich stowarzyszenia i jednostki im podległe, właściciele, zarządcy i operatorzy obiektów kultury oraz obiektów i zespołów przyrody, organizacje pozarządowe – fundacje i stowarzyszenia.

Źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być również środki **Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**. Możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, ogrodowych i parkowo-wodnych w ramach programu Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Beneficjenci to jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, parki krajobrazowe i ich zespoły, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne PGL Lasy Państwowe, właściciele i zarządcy zabytkowych parków i ogrodów.

Środki na prace przy zabytkach mogą być też pozyskiwane od firm, fundacji, stowarzyszeń i osób prywatnych. Natomiast wsparcie finansowanie zadań z zakresu edukacji dziedzictwa kulturowego realizowane jest przez program Narodowego Instytutu Dziedzictwa „**Wspólnie dla dziedzictwa**”. Jest to program adresowany do organizacji pozarządowych a jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechnienia dziedzictwa kulturowego.

Nowym programem realizowanym przez Narodowy Instytut Muzealnictwa od 2023 r. jest „**Program Izby Pamięci**”. Zadaniem programu jest wsparcie finansowe i merytoryczne działań organizacji pozarządowych oraz instytucji kultury szczególnie gminnych mających na celu utworzenie lub rozwój izby pamięci o zasięgu lokalnym. Celem zadań, które mogą uzyskać dofinansowanie jest zgromadzenie i opracowanie zbiorów oraz przygotowanie koncepcji wystawy stałej a także znalezienie dla niej stałego miejsca oraz gwarancji sfinansowania kosztów stałych przynajmniej przez 10 lat. Z programu można sfinansować także działania mające na celu modernizację stałych „Izb Pamięci”.

Od 2022 r. jest również realizowany projekt „**Ocalone dziedzictwa. Regionalne Izby Pamięci Ziem Zachodnich i Północnych**”. Realizowany jest ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jest to projekt współpracy z podmiotami prowadzącymi izby pamięci w zakresie zabezpieczania gromadzonych przez nie kolekcji. Inicjatorem projektu jest **Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”** we Wrocławiu, który realizuje zadania projektowe przy wsparciu instytucji współtworzących konsorcjum Sieć Ziem Zachodnich i Północnych. Projekt ma 3 cele strategiczne:

- cel strategiczny 1: Zabezpieczenie regionalnego dziedzictwa kulturowego w jego formie materialnej (zabytków przechowywanych w Regionalnych Izbach Pamięci) i niematerialnej.

- cel strategiczny 2: Wzmocnienie tożsamości lokalnej i szacunku dla dziedzictwa kulturowego przez realizację mikroprojektów i wspieranie lokalnych społeczności w działaniach związanych z pamięcią historyczną.
- cel strategiczny 3: Rozszerzenie potencjału ekspozycyjnego, merytorycznego i społecznego Sieci Ziem Zachodnich i Północnych jako kroku w realizacji postulatu budowy Muzeum Ziem Zachodnich.

Na terenie woj. opolskiego koordynatorem projektu jest Instytut Śląski.

Ulga podatkowa na zabytki

Od 2022 r. obowiązuje ulga podatkowa na zabytki przeznaczona dla osób fizycznych. Ulga dotyczy właścicieli i współwłaścicieli zabytków nieruchomych (wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków), którzy są podatnikami PIT i rozliczają się podatkiem liniowym, ryczałtem od przychodów i wg skali liniowej. Z ulgi mogą skorzystać 3 grupy właścicieli zabytków:

- którzy ponieśli wydatki na fundusz remontowy spółdzielni lub wspólnoty mieszkaniowej obejmującej nieruchomość (dotyczy wszystkich zabytków),
- którzy finansowali prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane (dotyczy wyłącznie obiektów w rejestrze zabytków),
- którzy nabyli nieruchomości zabytkowe w 2022 r. i finansowali ich remonty (dotyczy wyłącznie obiektów w rejestrze zabytków).

W dwóch pierwszych przypadkach podatnik może odliczyć nie więcej niż połowę poniesionych kosztów, w trzecim odliczenia dokonuje się na podstawie wzoru matematycznego.

10. Realizacja, finansowanie i planowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Gmina Gorzów Śląski, w ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021 - 2024, zrealizowała następujące zadania w poszczególnych latach:

2021r.

- wymiana stolarki okiennej w budynkach gminnych: Jamy 37, Zdziechowice 23, Gorzów Śląski: Rynek 2, ul. Wojska Polskiego 1 i 19 - 67.000 zł.

Wkład własny Gminy - 67.000 zł.

2022r.

- renowacja budynku przedszkola publicznego w Zdziechowicach - 525.634,13 zł,
- renowacja budynku przedszkola publicznego w Jastrzygowicach - 280.710,51 zł,
- renowacja i przyłączenie do sieci gazowej budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Gorzowie Śląskim - 120.765,84 zł,
- wymiana stolarki okiennej w budynkach gminnych - 124.800 zł.

Wkład własny Gminy – 1.016.950,41 zł.

2023r.

- projekt renowacji zabytkowej kamienicy w Gorzowie Śląskim, ul. Wojska Polskiego 1 - 30.000 zł,

Wkład własny Gminy – 30.000 zł.

2024r.

- renowacja zabytkowej kamienicy w Gorzowie Śląskim, ul. Wojska Polskiego 1 - 867.240,02 zł,
- renowacja zabytkowej kamienicy w Gorzowie Śląskim, ul. Wojska Polskiego 19 - 378.00,01 zł,

- prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do Rejestru Zabytków - 372.263,05 zł,
- rewitalizacja terenu wokół „Pomnika Zwycięstwa i Wolności” w Gorzowie Śląskim – 220.970 zł.

Wkład własny Gminy – 253.323,85 zł.

Zadania zaplanowane na lata 2025 - 2028

Na lata 2025-2028 wyznaczono następujące zadania przyjęte w nowym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzów Śląski w latach 2025-2028:

- rewitalizacja Rynku w celu podniesienia wartości architektonicznej i użytkowej jego zabudowy (przewidywana wartość przedsięwzięcia 6.000.000 zł),
- modernizacja cmentarza komunalnego w Gorzowie Śląskim (przewidywana wartość przedsięwzięcia 2.000.000 zł),
- renowacja kamienic w Rynku wraz z zagospodarowaniem terenów bezpośrednio przylegających do nich (przewidywana wartość przedsięwzięcia 5.000.000 zł),
- renowacja zabytkowego budynku przy ul. Byczyńskiej 12 (przewidywana wartość przedsięwzięcia 800.000 zł),
- budowa Centrum Kultury w Gorzowie Śląskim (przewidywana wartość przedsięwzięcia 5.000.000 zł),
- aktualizacja kart GEZ, wg nowych wzorów obowiązujących od 2020 r. (przewidywana wartość przedsięwzięcia 6.000 zł),
- oznaczenie wszystkich obiektów zabytkowych wpisanych do Rejestru Zabytków,
- opracowanie Gminnego Planu Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych

Wartość wszystkich powyższych przedsięwzięć jest zaplanowana z wydatnym udziałem dotacji unijnych oprócz środków z budżetu gminy.